

**ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА
ВІДКРИТОГО МІЖНАРОДНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

Кафедра правознавства та фінансів

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

_____ Завідувач кафедри

_____ 2023 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ПРИБУТКОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ**

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Виконав:

здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Дехтяренко Олена Михайлівна

Керівник:

Шаравара Роман Іванович,

к.е.н., доцент,

професор кафедри

Полтава – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Теоретичні аспекти організації і функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб	8
1.1. Економічна сутність та необхідність прибуткового оподаткування фізичних осіб	8
1.2. Теоретичні засади становлення та розвитку сучасних механізмів оподаткування доходів громадян	16
Розділ 2. Стан оподаткування доходів фізичних осіб	25
2.1. Фінансово-економічна характеристика досліджуваного підприємства	25
2.2. Оцінка діючої практики справляння податку на доходи фізичних осіб	40
2.3. Особливості декларування доходів громадян та формування звітності податковими агентами	57
Розділ 3. Шляхи удосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб	65
3.1. Перспективи оптимізації механізму нарахування податку на доходи фізичних осіб	65
3.2. Використання позитивного зарубіжного досвіду для реформування діючої системи прибуткового оподаткування громадян України	73
Висновки	81
Список використаних джерел	86
Додатки	91

ВСТУП

Актуальність теми. Необхідність державного регулювання економіки, у тому числі з використанням податкових важелів, доведена сучасними теоретичними концепціями щодо ролі держави в перерозподілі доходів і соціальному забезпеченні. Необхідність і межі застосування окремих форм регулювання, а також методів, за допомогою яких вони реалізуються, повинні визначатися прийнятою концепцією державного втручання в економіку, а також метою соціально-економічного розвитку кожної країни на сучасному етапі. Перерозподільна політика держави, у тому числі при регулюванні доходів фізичних осіб, повинна реалізуватися з урахуванням особливостей національного розвитку та використанням накопиченого теоретичного та практичного досвіду інших країн. Важливу роль у державному економічному регулюванні відіграє податкова система. Податки, які відповідають розвитку інших елементів соціально-економічної системи, здатні сприяти подальшому економічному зростанню.

Сьогодні при формуванні механізму оподаткування доходів фізичних осіб виникає необхідність збалансування пріоритетів перерозподілу національного доходу для зменшення соціальної диференціації та стимулювання ділової активності й економічного зростання. Водночас аналіз вітчизняних податкових відносин засвідчує, що суттєва прогресія податкової шкали свого часу спричинила ухилення від оподаткування та значну тінізацію вітчизняної економіки. Як наслідок, непрозорість економічної діяльності ускладнила залучення інвестицій та зумовила зростання нерівності у доходах.

Поряд з цим, оскільки податок з доходів фізичних осіб, як основа системи оподаткування доходів фізичних осіб, в Україні є головним джерелом формування місцевих бюджетів, актуальним залишається питання підвищення фіскальної ефективності даного податку. Потребують вдосконалення з метою вирішення на належному рівні проблеми соціальної справедливості оподаткування механізми пільгового оподаткування.

Соціально-економічна природа оподаткування особистих доходів розкривається під час визначення розподілу податкового тягаря між платниками податку, що лежить в основі концепції справедливості оподаткування, та аналізу фіскальної ефективності оподаткування і його впливу на економічний розвиток.

Відповідно до такого наукового підходу у вітчизняній системі оподаткування доходів фізичних осіб, основу якої складає податок з доходів фізичних осіб, що доповнюється єдиним та фіксованим податками для суб'єктів малого підприємництва-фізичних осіб й податком на промисел, виникає суперечність між справедливістю оподаткування та економічною ефективністю оподаткування. Останнє проявляється у впливі оподаткування доходів фізичних осіб на загальну економічну рівновагу. Саме внаслідок оподаткування виникають так звані безнадійні втрати для економіки, пов'язані зі зміною поведінки платників: зменшується платоспроможність (ефект доходу); змінюється структура споживання; зменшуються заощадження на користь споживання (ефект заміни); знижується пропозиція праці (за високих ставок податку з доходу).

Теоретико-методологічні засади оподаткування розроблені в працях таких видатних вчених як А. Вагнер, Д. Кейнс, А. Лаффер, Д. Міль, Ф. Нітті, Д.°Рікардо, А. Сміт та ін. Дослідженню проблем сучасної податкової системи в цілому, а також податкової політики в сфері оподаткування доходів фізичних осіб присвячені роботи вітчизняних вчених: О. Василика, В. Вишневського, М.°Дем'яненка, С. Каламбет, П. Лайка, В. Мартиненка, А. Поддєрьогіна, В.°Синчака, А.°Соколовської, Л. Шаблістої, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Проте, в сучасних умовах, коли надходження від оподаткування доходів фізичних осіб стають визначальним джерелом формування бюджетних доходів, малодослідженими залишилися проблемні питання обґрунтування напрямів реформування механізму оподаткування особистих доходів та оцінка його регулюючих і фіскальних можливостей.

Вищезазначене обумовлює відсутність єдності думок науковців і

практиків щодо найбільш суперечливих і проблемних питань побудови дійсно ефективного механізму оподаткування доходів фізичних осіб, який зміг би оптимально задовольнити потреби як держави, так і платників податків. Важливість вирішення зазначених проблем обумовили вибір теми дослідження, визначили його мету та завдання.

Мета та завдання для дослідження. Метою роботи є узагальнення теоретико-методичних засад механізму оподаткування доходів фізичних осіб та розробка практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в сучасних умовах одночасного розвитку фіскального і регулюючого потенціалу системи особистого оподаткування.

Для досягнення поставленої мети у роботі поставлено такі завдання:

- виявити економічну сутність оподаткування доходів фізичних осіб, його місце і роль в умовах економіки, що розвивається;
- здійснити ретроспективний аналіз розвитку системи прибуткового оподаткування громадян;
- дати характеристику сучасним особливостям оподаткування доходів працівників аграрного сектору в Україні та світі;
- дати оцінку діючому механізму оподаткування доходів фізичних осіб;
- визначити зовнішні фактори та їх вплив на систему оподаткування доходів фізичних осіб;
- оцінити стан податкового навантаження та регулюючий вплив оподаткування на доходи фізичних осіб;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є фінансові відносини, що формуються між фізичними особами та державою в процесі оподаткування доходів.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб від трудової та інших видів діяльності.

Методи дослідження. Основою дослідження є фундаментальні

положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем оподаткування доходів фізичних осіб.

Для реалізації поставлених завдань дослідження використовувалися такі методи: діалектичний метод пізнання та теоретичного узагальнення – для комплексного дослідження питань оподаткування доходів фізичних осіб; абстрактно-логічний - для теоретичного узагальнення сутності та змісту податків; індукції та дедукції - для уточнення понять „податок з доходів фізичних осіб”, „податкова соціальна пільга”, „податковий кредит”; графічний і табличний – для наочного відображення результатів дослідження; абстрактно-логічний – для формування мети й завдань дослідження; комплексно-системний підхід – для вивчення законодавства та нормативів щодо оподаткування доходів фізичних осіб.

Інформаційна база. Теоретичну базу роботи становлять сукупність загальнонаукових та спеціальних прийомів і методів дослідження.

Теоретичною і методологічною основою роботи слугували класичні і сучасні теорії оподаткування доходу, монографічні дослідження і публікації у періодичних виданнях вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань оподаткування доходів фізичних осіб. Інформаційну базу роботи становили нормативно -правові акти, статистичні дані, матеріалах наукових та науково-практичних конференцій, а також власні дослідження та спостереження.

Базою для виконання роботи виступило товариство з обмеженою відповідальністю Інвестиційно-промислова компанія „Полтава-зернопродукт” Глобинського району, зокрема матеріали, що включають фінансову звітність та звітність до Державної податкової адміністрації України.

Наукова новизна одержаних результатів. В роботі одержано ряд результатів теоретичного та практичного характеру, яким притаманні елементи наукової новизни, зокрема:

- набули подальшого розвитку напрями адаптації вітчизняної системи оподаткування доходів фізичних осіб в контексті міжнародної інтеграції із урахуванням узагальнення тенденцій у податковій політиці розвинутих країн

світу;

– удосконалено формулювання змісту податку з доходів фізичних осіб як обов’язкового нецільового платежу фізичної особи до місцевого бюджету з метою фінансування його видатків;

– обґрунтовано методичні підходи до використання комбінованої технології справляння податку на доходів фізичних осіб, за яких механізм оподаткування залежатиме від виду нараховуваних, податковим агентом на користь фізичних осіб, доходів, зокрема, застосування прогресивної податкової шкали для доходів у вигляді заробітної плати та пропорційних ставок для інших доходів

Апробація. Матеріали досліджень розглядалися на всеукраїнській науково-практичній конференції «Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин» (2022 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Економічна сутність та необхідність прибуткового оподаткування фізичних осіб

Із проголошенням незалежності Україна стала на шлях самостійного розвитку, на шлях побудови ринкової, соціально орієнтованої економіки. Це був період становлення податкової системи, в основу якої було покладено класичну схему податків, характерну для країн із розвинутою ринковою економікою. Застосування такої класичної схеми в умовах перехідного періоду, на тлі системної кризи та спаду виробництва, призвело до виникнення низки істотних проблем: збільшувалася кількість збиткових підприємств, зростало безробіття, ускладнювалася соціально-економічна ситуація у країні. Зумовлювалося це насамперед тим, що акцент у податковій політиці було зроблено на фіскальній функції, а регулювальна була знівельована. Тому проблема побудови ефективної податкової системи лишається однією з найактуальніших у процесі становлення ринкових відносин та закладення підвалин для економічного зростання в Україні [8].

Одним з ефективних фіскальних важелів для різних податкових систем є оподаткування фізичних осіб. Основною метою введення податку з доходів фізичних осіб є забезпечення бюджетних надходжень та створення рівно напруженого податкового тиску на основі прямого визначення доходів платника податків.

Законодавче регулювання оподаткування фізичних осіб в Україні протягом 90-х років ХХ століття було досить стабільним, якщо порівнювати його з іншими податками і зборами. 5 липня 1991 року було прийнято Закон Української РСР „Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства” № 1306-ХІІ. Дію цього Закону

було зупинено Декретом Кабінету Міністрів України „Про прибутковий податок з громадян” від 26 грудня 1992 року № 13-92.

На сучасному етапі розвитку податкової системи України виникла необхідність оптимізувати механізм оподаткування доходів фізичних осіб. З цією метою 22 травня 2003 року Верховна Рада України прийняла Закон України „Про податок з доходів фізичних осіб” № 889-IV, набирає чинності з 1 січня 2004 року.

Згідно цього Закону, податок з доходів фізичних осіб – плата фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу або розташовано особу, що утримує цей податок [18].

Оподаткування населення являє собою економічні відносини у грошовій формі, що виникають між державою і населенням, відносно вилучення частини доходу в централізовані грошові фонди. Найбільшу питому вагу у системі податків з населення займає податок з доходів фізичних осіб, що є безпосередньо представником системи особистих податків.

Особисте оподаткування – це форма прямого оподаткування, відповідно до якої податком обкладається отриманий (нарахований) доход платника податків.

Згідно ст.1, п. 1.2. Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб” дохід – сума будь-яких коштів, вартість матеріального і нематеріального майна, інших активів, що мають вартість, у тому числі цінних паперів або деривативів, одержаних платником податку у власність або нарахованих на його користь протягом відповідного звітного податкового періоду з різних джерел як на території України, так і за її межами [18].

Податок з доходів фізичних осіб є впливовим інструментом державної політики у сфері акумулювання бюджетних коштів та перерозподілу доходів населення.

Згідно Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб”, який набрав чинності з 1 січня 2004 року, до загального оподаткованого доходу

входять: заробітна плата (в тому числі додаткові виплати та винагороди за місцем роботи), доходи від продажу об'єктів прав інтелектуальної (промислової вартості), суми авторської винагороди, роялті, вартість отриманих подарунків, сума страхових внесків (премій), сплачених іншою особою -резидентом на користь платника податку, сума страхових виплат чи відшкодувань, доходи від надання майна в оренду, суми грошового або майнового відшкодування матеріальних чи моральних збитків, доходи у вигляді процентів за банківськими депозитами, у вигляді дивідендів, виграшів, призів, інвестиційний прибуток від здійснення платником податку операцій з цінними паперами та корпоративними правами, вартість успадкованого майна і різних додаткових благ.

У податковій системі, що сформувалась в Україні до 2003 року, податок з доходів фізичних осіб забезпечував майже п'яту частину доходів зведеного бюджету. Збільшення надходжень цього податку з 3,4 % ВВП у 1999 році до 5,1 % ВВП у 2003 році відбувалося переважно за рахунок оподаткування заробітної плати найманих працівників [56]. Нерівномірне розміщення податкового тягара не лише між різними групами доходів, а також між працівниками бюджетної та не бюджетної сфер економіки є ознаками низької прогресивності податку. Сприяв загостренню недоліків системи оподаткування доходів високий рівень податкового навантаження. Довготривалі дискусії навколо проблеми зниження податкового навантаження на доходи фізичних осіб стали каталізатором здійснення реформи податку з доходів фізичних осіб, за результатами якої було прийнято новий закон і з 2004 року запроваджено пропорційний податок.

У роботах українських і російських вчених: О. Ковалюк, В. Тропіної, Т. Коляди, М. Сокола розглядаються різні аспекти пропорційного податку [21]. Оцінку переваг і недоліків, а також перспектив подальшого застосування пропорційного податку з доходів мають здебільшого в роботах аналітичного характеру, однак механізм дії пропорційного податку залишається недостатньо проаналізованим. Тому, на нашу думку, на особливу увагу заслуговує вибір

шляхів подальшого вдосконалення оподаткування доходів з урахуванням теоретичних засад пропорційного оподаткування.

За визначенням Л. Омелянович, пропорційний податок – це такий податок, податкова ставка якого є сталою, тобто не зростає та не знижується залежно від розміру об'єкта оподаткування [40].

В Україні з 2004 року також запроваджено податок з доходів фізичних осіб за єдиною ставкою на рівні 15 % (13 % до 2007 року) замість 4-рівневої прогресивної шкали оподаткування, тобто відбулося зниження граничної податкової ставки (раніше вона становила 40 %). За новим Законом України „Про податок з доходів фізичних осіб” передбачається податковий кредит для витрат на сплату відсотків за іпотечним кредитом, пожертвувань і благодійних внесків, витрат на оплату навчання. На нашу думку, у сучасних умовах трансформаційної економіки України надання права на податковий кредит є досить виваженим рішенням, зважаючи на недосконалість ринкових механізмів перерозподілу доходів та недостатній рівень інвестування.

Оподаткування доходів фізичних осіб можна аналізувати з кількох позицій як: процес, що передбачає встановлення ставок оподаткування та нормативно-правових меж, безпосередньо процедур стягнення обов'язкових платежів на користь держави та механізмів контролю за дотриманням повноти відображення об'єктів оподаткування в обліку, достовірності нарахування та своєчасності сплати, явище встановлення та стягнення платежів індивідів для трансферу фінансових ресурсів з приватного сектора в державний, засіб фінансової політики для впливу на аллокацію ресурсів, розподіл багатства та суспільний вибір; інструмент фіскальної політики, що здійснюється з метою фінансування суспільних, урядових потреб; відносини, які виникають між державою і фізичними особами щодо примусового відчуження частини доходів з метою поповнення бюджету, необхідних для покриття державних і суспільних видатків.

Метою оподаткування доходів фізичних осіб – є поліпшення стану та достатку громадян, врівноваження соціального добробуту. Практичною

реалізацією технологій оподаткування доходів фізичних осіб є обмін податків на суспільні блага і трансфертні платежі, який є і протилежним, і взаємозалежним, оскільки виступає фінансовими потоками прямої та зворотної дії, в процесі кругообігу яких здійснюється формування, розподіл і використання фондів грошових коштів.

Проблемам оподаткування присвячено численні публікації як в економічній літературі, так і в періодичній пресі, зокрема питанням прибуткового оподаткування громадян. Адже прибуткове оподаткування громадян – це один із основних прямих податків, до того ж у країнах з ринковою економікою надходження до бюджету від прибуткового оподаткування громадян не менш істотні, ніж надходження від оподаткування прибутку підприємств. Головна проблема, на якій зосереджують увагу економісти – це наявне (до запровадження Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб” № 889-4 від 22.05.2003 року) високе податкове навантаження на доходи фізичних осіб.

В економічній літературі щодо реформування прибуткового оподаткування з'ясовується кілька питань:

- прогресивне чи пропорційне має бути оподаткування доходів громадян;
- які ставки прогресії чи які ставки пропорційного оподаткування застосовувати;
- можливість застосування єдиної ставки оподаткування;
- який має бути неоподатковуваний мінімум;
- яка має бути база оподаткування, тобто що вважати доходом і що оподатковувати [25].

На нашу думку, для країн з перехідною економікою, в тому числі й для України, аргумент на користь підвищення граничних ставок оподаткування є виправданим. Добробут значної частини населення, основною часткою якого є верстви з середнім та низьким рівнем доходів, у таких країнах залежить значною мірою саме від державного забезпечення.

Впровадження з 2004 року в Україні пропорційного податку з доходів фізичних осіб можна вважати першим кроком на шляху становлення ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб. Узагальнення теоретичних засад оподаткування доходів дає підстави зробити висновок, що пропорційний податок має вагомі переваги з точки зору усунення притаманних системі оподаткування доходів труднощів. Позитивними рисами цього податку є прозорість, простота та певна нейтральність щодо економічних рішень суб'єктів господарювання. Використання сукупного доходу індивіда як бази податку сприяє ефективнішій реалізації принципу платоспроможності [29]. Однак пропорційне оподаткування – не оптимальний шлях, воно створює нерівномірне податкове навантаження, порушує принцип нейтральності в оподаткуванні, а короткий екскурс в історію підтверджує – прибуткове оподаткування завжди було прогресивним.

Прогресивне оподаткування передбачає, що чим вищий дохід, тим вищий може бути процент податку, який стягується до бюджету. На перший погляд здається, що порушується рівномірність навантаження та принцип нейтральності податку, з'являються перешкоди для отримання більшого доходу. Звичайно, прогресивна система краще виконує фіскальні функції, прогресивна система має соціально-політичне значення як чинник зменшення нерівності доходів груп населення. Пропорційна система, хоч би якою справедливою вона не видавалась, не може забезпечити рівномірність податкового навантаження, забезпечити принцип нейтральності податку за значного діапазону доходів. Однак лише прогресивне оподаткування, маючи різні ставки податку для різних рівнів доходів, може забезпечити для усіх рівнів доходів відчуження тільки частини коштів, призначених для накопичення (інвестування), і таким чином забезпечити розвиток для усіх рівнів доходу [59].

Узагальнюючи вищевикладене, ще раз можна наголосити, що прибуткове оподаткування має ґрунтуватися на таких принципах:

- неоподатковуваний мінімум встановлюється на рівні мінімальної

заробітної плати;

- мінімальна заробітна плата не може бути меншою від прожиткового мінімуму, встановленого законодавчо;
- прибуткове оподаткування громадян має бути прогресивним;
- прогресія має бути розрахована таким чином, щоб враховувати реальний, наявний у цей час діапазон доходів громадян;
- оподаткування має враховувати кількість непрацездатних членів сім'ї (дітей, інвалідів, інших утриманців) і відповідно зменшуватись;
- реформування прибуткового оподаткування громадян має відбуватися у комплексі з реформуванням усього податкового навантаження на фонд оплати праці (Пенсійний фонд та фонди соціального страхування), щоб мати оптимальне податкове навантаження і повну легалізацію доходів громадян.

Оподаткування доходів фізичних осіб здійснюється з дотриманням критеріїв фіскальної ефективності та соціальної справедливості. Перший передбачає дієвість обраних механізмів „фіску” з метою реалізації фіскальних інтересів держави як суспільного інституту для задоволення індивідуальних і суспільних потреб, що оцінюється з точки зору виконання державного бюджету та впливу на соціально-економічне становище в державі, пропорційної взаємозалежності норми оподаткування і величини податкових надходжень до бюджету, впливу зменшення номінальних доходів при сплаті податків на реальний дохід платників податків, залежності між нормою оподаткування у суспільстві та обсягом отриманих суспільних благ.

Реалізація принципу соціальної справедливості, за словами І. Лютого неможлива без регулювання економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян [39]. З'ясовано, що за відсутності механізму його індексації та без чіткої прив'язки до економічно обґрунтованої вартісної величини (прожиткового мінімуму, рівня середньої заробітної плати або інших порівняно стабільних економічних координат), проблема наповнення бюджету починає автоматично вирішуватись за рахунок інфляційно-податкового вилучення у малозабезпечених верств дедалі зростаючої частки

найнеобхіднішого для життя продукту, чим порушуються їх соціально-економічні права.

Введення з 1.01.2004 р. Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб”, видозмінило механізми прибуткового оподаткування громадян. Доходи фізичної особи оподатковуються податком з доходів фізичних осіб, ставки якого залежать від виду доходу. Законодавчо визначено право платника на зменшення суми загального місячного доходу. Вважаємо, що більш доцільно обґрунтованим є надання податкового кредиту не за підсумками звітного року, наприклад помісячно, що сприятиме реалізації критерію соціальної справедливості, рівності та неупередженості, дозволить використовувати законодавчо закріплені права на відшкодування витрат, здійснених у зв'язку з охороною здоров'я, отриманням освітніх послуг як самого платника податку, так і членів його сім'ї.

Щодо оподаткування доходів фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, то запровадження спрощеної системи оподаткування сприяло спрощенню та прозорості правил оподаткування, визначення податкової бази, мінімізації процедур обліку, їх доступності, полегшеним варіантом податкового контролю, адміністрування і зменшенням небезпеки несвідомого порушення правил оподаткування.

Однак слід зауважити, що чинний порядок оподаткування доходів фізичних осіб потребує подальшого удосконалення.

Отже, розглядаючи проблеми оподаткування доходів фізичних осіб, можна стверджувати, що зміна порядку прибуткового оподаткування населення не привела до сподіваних обсягів легалізації доходів в очікуваній мірі їх зростання. Однією з причин є стримування легалізації заробітної плати надвисоким рівнем зборів до соціальних фондів, платником яких визначено роботодавця, а об'єктом оподаткування – фонд заробітної плати. Основними методами перенесення податкового тягаря є зміна складу податкового кредиту, запровадження нових податкових знижок, перегляд пільг. Тому вважаємо за доцільне здійснення диференціації ставки цього податку – як за видами

доходів, що вже частково реалізовано в чинній податковій системі, так і за сумами доходів, які отримує фізична особа.

1.2. Теоретичні засади становлення та розвитку сучасних механізмів оподаткування доходів громадян

В сучасній науковій літературі існує безліч поглядів на започаткування і розвиток оподаткування, як в якості явища, так і економічної категорії, що потребує широкомасштабного дослідження у силу своєї важливості.

Розповсюдженою думкою є думка про те, що на серйозному науково-теоретичному рівні податки стали досліджуватися в епоху середньовіччя та ренесансу. Однак є і інші точки зору, наприклад, М. Кучерявенко у своїй періодизації розвитку фінансових вчень наводить думку про те, що вчення про податки існувало ще у давніх державах Сходу, стародавній Греції та Римі [26].

Так чи інакше, дослідження стародавніх та сучасних літературних джерел дозволяє виділити дві основні версії виникнення податків. Перша полягає у тому, що оподаткування виникло одночасно з зародженням держави, „у якій були потрібні кошти на утримання армії, судів, чиновників...”, друга – у тому, що податки з'явилися з розшарування суспільства на класи, і появою товарного виробництва.

З часом податки стають звичними доходами держави. Значна диференціація дохідних джерел, спричинена бурхливим розвитком господарства, зумовлює появу нових способів оподаткування. Їх множинність та складність уже потребують спеціальної методики справляння податків. Для їх застосування виникає потреба у створенні цілого апарату фіскальної влади.

Уперше податок на доходи фізичних осіб було запроваджено в Англії наприкінці XVIII ст. на пропозицію В. Петті. Оподатковували ним за прогресивною шкалою ставок, починаючи від 5 %, і стягувався податок лише із заможних верств населення, чиї доходи були не нижчими за 60 фунтів стерлінгів. Проте він мав тимчасовий характер, і в 1802 р. його було

скасовано. Податок з доходів фізичних осіб почав постійно стягуватися з 1842 р., пізніше його було запроваджено в інших країнах: у Пруссії – в 1873, США – 1913, Франції – 1917 р. У США протягом майже 30 років, до початку Другої світової війни, податок з доходів застосовувався лише до осіб з високими рівнями доходів. Пільги по податку були досить значні, і лише невелика кількість громадян мала рівень доходів, який був достатнім для оподаткування навіть за нижчою ставкою, яка становила 1 % [2].

З XIX століття справляння оподаткування трансформується за ознакою доходності. Подушні, промислові податки змінюються прибутковими. Прибутковість враховується при оподаткуванні капіталів, будівель та іншого. Держави змушені були змінити стратегію справляння податків через значне розшарування суспільства за доходами.

Закон від 16 квітня 1916 року набув чинності з 1917 року, перші декларації мали подаватися до 1 березня 1917 року, перша сплата – до 2 жовтня 1917 року.

У період становлення нових, соціалістичних форм господарювання, організація радянської фінансової системи здійснювалася здебільшого шляхом пристосування старих форм до нових умов господарювання. Були збережені не тільки форми прямого оподаткування доходів у вигляді промислового та прибуткового податків, а й система непрямого оподаткування у вигляді акцизів. Із зростанням соціалістичної економіки виникали нові форми мобілізації чистого доходу державних підприємств – податкові й неподаткові. Кількість форм мобілізації доходів до бюджету від державних підприємств неухильно зростала і напередодні 1930 року сягнула близько 69 [37].

Податкова реформа, проведена відповідно до постанови ЦВК і РНК СРСР від 2 вересня 1930 року, уніфікувала систему платежів підприємств та організацій і спростила їхні взаємовідносини з бюджетом.

Зазнала реформування і система прибуткового оподаткування громадян. На той час була сформована шкала оподаткування доходів від 76 до 500

рублів.

Шкала оподаткування була проста прогресивна до 500 рублів доходу, зі ставками від 0,75 % до 3,4 %, для доходів понад 500 рублів встановлювалась пропорційна система із ставкою 3,5 %. Тобто у цілому було встановлено прогресивно-пропорційну систему оподаткування [38, с. 112].

Характерні ще дві особливості оподаткування того часу:

- податок зменшувався залежно від кількості утриманців;
- у тих випадках, коли громадянин мав кілька місць роботи, доходи оподатковувалися за кожним місцем роботи окремо, навіть якщо доходи за кожним місцем роботи були менші від мінімуму і не оподатковувалися, то сукупний дохід також не оподатковувався, навіть якщо він був більший від мінімуму.

Тобто економічної категорії „сукупний оподатковуваний дохід” тоді не існувало. Це була, напевно, найліберальніша за усі часи як Росії, так СРСР та України система прибуткового оподаткування.

Подальший етап у прибутковому оподаткуванні визначався указом Президії Верховної Ради СРСР від 30 квітня 1943 року „Про прибутковий податок з населення” з наступними звітами та доповненнями. Прибутковий податок стягується з усіх громадян, які мають самостійні джерела доходу на території СРСР. До 1953 року він є основним податком з міського населення. З 1953 року прибутковий податок сплачують також і колгоспники.

Так, згідно з указом від 30.04.1943 року та змінами до нього станом на 01.01.1955 року в СРСР склалась шкала оподаткування доходів від 26 до 2000 рублів. Наведемо деякі приклади з цієї шкали: доходи до 25 рублів включно не оподатковувались; дохід 26 рублів оподатковувався на суму 0,39 коп., тобто 1,5 %; дохід 2000 рублів оподатковувався на суму 212 рублів, тобто 10,6 % [32].

Для обчислення податку з доходів понад 2000 рублів податок збільшувався на 130 рублів за другу тисячу. Наприклад, податок з суми 2132 рублі

обчислювався як податок з суми 1132 рублі і 130 рублів податку ще за 1000 рублів. Так само запроваджувалась пільга (зменшення оподаткування) на утриманців, але з'явилося додаткове оподаткування неодружених. Таким чином, мабуть, у СРСР стимулювалися створення сім'ї та народжуваність дітей. У цілому, як бачимо, податкове навантаження зросло до 10,6 %. Оподаткування було простим прогресивним. З 1 січня 1957 року було підвищено розмір неоподаткованого мінімуму заробітної плати до 370 рублів і станом на 1957 рік в СРСР склалась така шкала оподаткування доходів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Шкала прибуткового оподаткування в СРСР [37]

Показники	Ставка
Доходи до 370 рублів включно	не оподатковувались
Дохід 371 рубль оподатковувався на суму 0,50 рублів	0,13 %
Дохід 450 рублів оподатковувався на суму 21,70 рублів	4,8 %
Дохід від 451 до 500 рублів – податок 22 рублів	8 %
Дохід від 501 до 700 рублів – податок 26 рублів	10 %
Дохід від 701 до 1000 рублів – податок 46 рублів	12 %
Дохід від 1001 рубля і вищий – податок 82 рублів	13 %

Тут вперше і з'являється число 13 % у прибутковому оподаткуванні, яке згодом з'явилося у системі прибуткового оподаткування України у 2004 році згідно з Законом „Про податок з доходів фізичних осіб” № 889 -4 від 22.05.2003 року. Число 13 уже міцно закріпилося в системі прибуткового оподаткування.

З проголошенням незалежності України розпочалося реформування її податкової системи. Так, податок з обороту було скасовано, а в умовах розвитку ринкових відносин та вільного ціноутворення запроваджено податок на додану вартість і акцизний збір. З прямих податків найбільше значення мають податок з прибутку підприємств і податок з доходів фізичних осіб.

Оподаткування доходів громадян в Україні було запроваджено у 1991

році з прийняттям Закону України РСР „Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства”. З 26 грудня 1992 року оподаткування доходів громадян здійснюється відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України „Про прибутковий податок з громадян”, який із змінами та доповненнями був чинним до кінця 2003 року [40].

У Законі України „Про систему оподаткування” в редакції від 18.02.1997р. цей податок названо податком на доходи фізичних осіб. Термін „прибутковий податок” з’явився внаслідок некоректного перекладу з російської мови. Строго кажучи, він означає податок на доходи, одержані у формі прибутку. Оскільки фізичні особи сплачують податки на доходи, отримані в різних формах, то більш прийнятним є термін „податок на доходи фізичних осіб”. Однак оскільки до Декрету, що регулює справляння зазначеного податку, не були внесені відповідні зміни, офіційно продовжує вживаються термін „прибутковий податок з громадян”, який змушені вживати і ми [24].

Особливістю оподаткування доходів громадян до 1993 р. був диференційований підхід до різних категорій платників, до кожної з них передбачався особливий порядок оподаткування і різні ставки податку. Закон „Про прибутковий податок громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства”, успадковуючи практику прибуткового оподаткування СРСР, зберіг поділ платників на окремі категорії із застосуванням до них різних податкових ставок, порядку визначення оподаткованого доходу та утримання податку. Громадяни України як платники податку поділялися на такі категорії: робітники і службовці та прирівняні до них категорії платників; особи, що отримують авторські винагороди; громадяни, що займаються підприємницькою діяльністю; громадяни, що ведуть селянське (фермерське) господарство. Якщо місячний дохід робітників і службовців від 186 крб до 3001 крб і вищий оподатковувався за ставками 12, 15, 20 і 30 %, то доходи авторів наукових, літературних, мистецьких та інших творів, які видаються чи використовуються вперше, в обсязі від 120 крб до 36001 крб і вище

оподатковувалися за 11 ставками (від 2 до 30 %), а у разі їх неодноразового видання доходи спадкоємців від 500 крб. до 15001 крб і вищі оподатковувалися за 7 ставками (від 60 до 90 %). Річний дохід від підприємницької діяльності до 12000 крб. оподатковувався за тими ж ставками, що й доходи робітників і службовців, отримані за виконання трудових обов'язків (у разі, якщо особа, яка займається підприємницькою діяльністю, не мала основного місця роботи), та за ставками, що застосовувалися до доходів, отриманих не за місцем основної роботи (у разі, якщо є місце основної роботи). Доходи, що перевищують 12000крб., оподатковувалися за 4 ставками (від 12 до 30 %) [20].

Диференційований підхід до оподаткування різних категорій платників пояснювався передусім особливим статусом суспільної форми власності, як основи соціалістичної економіки і відповідно особливим ставленням суспільства до громадян, зайнятих на підприємствах суспільної форми власності, доходи яких оподатковувалися за низькими ставками. Більш високі податкові вимоги ставилися до громадян, що отримували дохід від здавання в оренду приміщення та від заняття приватною практикою, тобто від тих видів діяльності, які вважалися не іманентними соціалізму, суперечили суспільній формі соціалістичної праці [60].

Важливі зміни в системі прибуткового оподаткування громадян пов'язані з еволюцією об'єкта оподаткування. У процесі цієї еволюції простежується тенденцією до переходу від роздільного до сукупного принципу обкладання доходів громадян.

Перший принцип застосовувався до 1993 р. він передбачав, що кожний вид доходу громадянина оподатковується окремо.

З розвитком форм власності з'являються й нові види діяльності та зайнятості, і відповідно, нові види особистих доходів, з яких знімаються всілякі обмеження й заборони на зростання. Зростання безробіття та зниження рівнів доходів призводять до того, що паралельна зайнятість в різних місцях й отримання доходів з різних джерел стають масовим явищем. З розвитком

процесу первісного нагромадження капіталу поступово відбувається концентрація різних видів доходів (від підприємницької діяльності, від володіння корпоративними правами, від вкладів у комерційних банках, від операцій з нерухомістю та інших) в руках обмеженої кількості громадян. Все це становить об'єктивні передумови для переходу до оподаткування сукупного річного доходу до суми всіх видів доходів за рік, яке й було запроваджене Декретом Кабміну України „Про прибутковий податок з громадян”. Окрім вищезазначеного, необхідність його запровадження обумовлена тим, що доходи, зазначаючи впливу ринкових чинників, можуть суттєво коливатися протягом року, і лише оподаткування сукупного річного доходу певним чином нівелює ці коливання [46].

Щодо ставок особистого прибуткового податку та ступеня його прогресивності, то у процесі їх еволюції можна виділити дві тенденції - спочатку до зростання, потім до зниження.

До початку 90-х рр. високі граничні ставки особистого прибуткового податку застосовувалися до доходів ремісників і кустарів, осіб, що займалися приватною практикою, здавали в оренду приміщення, і їх оподаткування було достатньо прогресивним. Зокрема, податок на доходи від приватної практики стягувався за 13 ставками, на доходи ремісників і кустарів – за 23 ставками, на доходи від здавання приміщень в оренду за 13 ставками.

Ідея підсилення соціальної справедливості оподаткування шляхом збільшення його прогресивності, що мала сприяти акумуляції у бюджеті та інфляційних доходів, визначала основні напрямки еволюції ставок особистого прибутку з громадян в Україні протягом 1991-1993 рр. За цей період ставки податку декілька разів переглядалися, внаслідок чого максимальну ставку було підвищено з 30 % у 1991 р. і 1992 р. до 50 % (з 1 січня 1993 р.), із 60 % (з 1 червня 1993 р.) до 90 % (з 1 грудня 1993 р.). При цьому мінімальна ставка податку змінювалася в напрямку зниження з 13 % у 1991 р. до 12 % у 1992 р. і 10 % у 1993 р. [40].

З 1 жовтня 1994 р. Указом Президента було змінено ставки

прибуткового податку з громадян, у тому числі граничну ставку знижено до 50 %, однак при цьому вдвічі зменшився діапазон диференціації, а тому стрімкість прогресії порівняно з 1993 р. зросла. Внаслідок цього зріс рівень оподаткування доходів до 5 (2,5 середніх номінальних зарплат) до 40 неоподаткованих мінімумів.

З 1 жовтня 1995 р., окрім максимальної податкової ставки, було запроваджено також ставки на всі рівні доходів, що перевищують 10 неоподатковуваних мінімумів. Якщо порівняти запроваджену шкалу з тим, що застосовувалося у 1993 р., то відбулося зниження податкових ставок лише на доходи, що перевищували 20 (30 – порівняно зі шкалою впровадженою з 1 червня 1993 р.) неоподатковуваних мінімумів. Щодо доходів від 10 до 20 (30) неоподатковуваних мінімумів, то ставки якими вони оподатковувалися, не знизилися. На доходи ж від 1 до 10 неоподатковуваних мінімумів з 1 жовтня 1994 р. ставку податку підвищено вдвічі, а з 1 жовтня 1995 р. – в 1,5 рази порівняно з 1993 р. Отже за період з 1993 р. до 2000 р. ставки податку на доходи від 1 до 5 неоподатковуваних мінімумів зросли [58].

Оскільки середня заробітна плата до 1999 р. не виходила за межі 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, то зміна рівня оподаткування до грудня 1995 р. була пов'язана з підвищенням мінімальної зарплати і неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

У жовтні 1994 р. внаслідок підвищення неоподаткованого мінімуму доходів громадян у 6,5 рази за зростання зарплати всього у 1,5 рази частка податку в середній зарплаті знизилася до 4,92 %, досягнувши найнижчого рівня. З 1995 р. починається її зростання, обумовлене не лише підвищенням номінальної зарплати за стабілізації неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а й оподаткування частини середньої зарплати, що перевищує 5 неоподатковуваних мінімумів (8 грн) за ставкою 15 % [4].

Реформування прибуткового оподаткування в Україні фактично почалося у 2003 році з прийняттям Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб” № 889 від 22.05.2003 року, який набрав чинності з 01.01.2004

року. При цьому платниками податку виступали як резиденти так і нерезиденти, ставка податку становила 15 %. Також застосовувалися податкові соціальні пільги у розмірі 100, 150 і 200 % від мінімальної заробітної плати встановленої на 1^осічня звітного року [3].

Отже, в процесі еволюції прибуткового податку з громадян в Україні спостерігається тенденція до підвищення рівня оподаткування середньої номінальної заробітної плати працівників.

Еволюція механізму стягнення прибуткового податку з громадян в Україні характеризується декількома основними моментами:

- розширення практики оподаткування на основі декларування громадянами своїх доходів;
- переходом від контролю за отриманими робітником сумами додаткових заробітків і сплачених податків з боку адміністрації за основним місцем роботи до контролю з боку державних податкових органів.

Податки разом з іншими надходженнями формують державні доходи, які мають бути достатніми, щоб забезпечити виконання державою своїх повноважень, тобто відповідати державним видаткам. Ці фінансові категорії утворюють категорію бюджету, що пройшла складний та тривалий процес становлення і розвитку.

Загалом можна дійти висновку, що еволюція податку з доходів фізичних осіб пройшла певний шлях і на сьогодні він є значним фінансовим підґрунтям для державного самоврядування. Безумовно, прибутковий податок відіграє значну роль у забезпеченні фінансування соціальної інфраструктури, розвитку держави, наданні безплатних благ і послуг населенню.

РОЗДІЛ 2.

СТАН ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2.1. Фінансово -економічна характеристика досліджуваного підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю „Інвестиційно-промислова компанія „Полтавазернопродукт” Полтавської області (далі ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”) є підприємством, заснованим на засадах договору фізичної та юридичної осіб шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності у сільському господарстві з метою отримання прибутку.

Головною метою діяльності ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” є виробництво, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції, а також надання учасникам Товариства та іншим особам послуг щодо ведення сільського господарства та здійснення інших пов'язаних з ним видів діяльності.

При цьому предметом його діяльності може виступати:

- виробництво продукції рослинництва і тваринництва, а також її переробка і реалізація, звіроводство та інші види господарської діяльності, зокрема надання сервісу, здійснення маркетингу тощо;
- створення інфраструктури для задоволення соціально-економічних і культурних потреб як членів Товариства, соціальної сфери, пенсіонерів, так і інших жителів села;
- отримання максимального прибутку при постійному нарощуванні виробничої та іншої господарської діяльності Товариства за рахунок застосування нових технологій, ефективного використання землі та високого рівня організації виробництва і продуктивності праці;
- розвиток економічного та іншого співробітництва з господарськими організаціями зарубіжних країн;
- організація сільськогосподарського виробництва та реалізація товарної

продукції і сировини;

- видобування, переробка та розведення водних живих ресурсів океанічного, ставкового та річкового походження;

- переробка сільськогосподарської продукції як власного виробництва, так і придбаної; операції з давальницькою сировиною сільськогосподарського виробництва;

- оптова та роздрібна торгівля товарами власного виробництва, комерційна, фірмова та комісійна торгівля;

- організація експорту-імпорту продукції сільського господарства, та інших товарів, а також сировини для їх виробництва, як на території України, так і за її межами;

- виробництво будівельних матеріалів, виконання будівельних та ремонтно-будівельних робіт;

- надання технічної допомоги в обробітку землі та збиранні врожаю;

- забезпечення населення та трудового колективу товарами першої необхідності, у тому числі продовольчими тощо

Фінансовий стан ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, як і інших подібних підприємств визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Він залежить від результатів виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності підприємства.

Загалом характеризуючи фінансовий стан підприємства доцільно в першу чергу проаналізувати фінансові результати діяльності.

Інформацією для аналізу як фінансових результатів так і інших складових оцінки рівня фінансово-господарської діяльності ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” отримуємо із його річної фінансової звітності.

Форма №2 „Звіт про фінансові результати” (П(С)БО №3) характеризує доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.

Доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Фінансовим результатом діяльності підприємства може бути прибуток або збиток. Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

У звіті про фінансові результати прибутки (збитки) поділяються за видами

діяльності підприємства:

Звичайна діяльність – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення.

Надзвичайна діяльність – події або операції, які відрізняються від звичайних, та не очікується, що вони повторюватимуться періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Види і послідовність формування фінансових результатів підприємства проаналізовано в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Показники оцінки фінансових результатів діяльності ТОВ „ІПК
„Полтава-зернопродукт”, 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. у % до 2019 р.
	сума, тис. грн	% до під- сумку	сума, тис. грн	% до під- сумку	сума, тис. грн	% до під- сумку	
1	2	3	4	5	6	7	8
Дохід (виручка) від реалізації	398440	X	621179	X	747177	X	187,5
Чистий дохід (виручка) від реалізації	310908	X	508480	X	631526	X	203,1
У % до доходу (виручки) від реалізації	X	78,0	X	81,9	X	84,5	X
Операційні витрати	229602	100,0	451102	100,0	584226	100,0	254,5
у тому числі	187282				488487		
а) собівартість реалізації	2	81,6	350419	77,7	7	83,6	260,8

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
б) адміністративні витрати	9151	4,0	9469	2,1	11854	2,0	129,5
в) витрати на збут	10165	4,4	24164	5,4	39799	6,8	-
г) інші операційні витрати	23004	10,0	67050	14,9	44086	7,5	191,6
Валовий прибуток (збиток)	123626	X	158061	X	143039	X	115,7
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації	X	39,8	X	31,1	X	22,6	X
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	128088	X	135288	X	103083	X	80,5
Фінансові та інвестиційні доходи	1371	X	1691	X	19601	X	1429,7
Фінансові та інвестиційні витрати	4168	X	10949	X	35442	X	850,3
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	125291	X	126030	X	87242	X	69,6
Податок на прибуток від звичайної діяльності	0	X	0	X	0	X	-
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності	125291	X	126030	X	87242	X	69,6
У % до прибутку від звичайної діяльності до оподаткування	X	100,0	X	100,0	X	100,0	X
Надзвичайні доходи	2421	X	2143	X	280	X	-
Надзвичайні витрати і податки з надзвичайного прибутку	713	X	642	X	850	X	-
Чистий прибуток (збиток)	126999	X	128117	X	86672	X	68,2
У % до доходу (виручки) від реалізації	X	31,9	X	20,6	X	11,6	X
У % до валового прибутку	X	102,7	X	81,1	X	60,6	X

Розраховані в табл. 2.1 аналітичні дані свідчать про нестабільний момент в діяльності ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт”, що полягає в частковому погіршенні його фінансових результатів за період 2019 – 2021 рр. Так, чистий дохід (виручка) від реалізації в ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” збільшився з 310908 тис. грн, в 2019 році до 631526 тис. грн в 2021 році, що у відносному виразі становить 103,1 %.

Операційні ж витрати за аналогічний період теж збільшились, однак розмір такого зростання, у відносному виразі, становив аж 154,5 %. Все це, разом із зростанням обсягів інших операційних витрат, пояснює зменшення рівня прибутку від операційної діяльності за 2019 - 2021 рр. з 128088 тис. грн до 103083 тис. грн, або на 19,5 %.

Крім того слід відмітити факт стабільного переважання за останні три роки витрат від інвестиційної і фінансової діяльності над відповідними видами доходів ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”.

Наслідком цих негативних змін є зниження рівня прибутку підприємства від звичайної діяльності з 125291 тис. грн у 2019 р. до 87242 тис. грн до 2021 р. або майже на третину. Даний вид фінансових результатів підприємства коригується на розмір доходів і витрат від надзвичайної діяльності. Врахування даних тенденцій дає підстави свідчити про негативну тенденцію величини чистого прибутку підприємства, розмір якого знизився, особливо за останні два роки на 31,8 % з 126999 тис. грн до 86672 тис. грн.

Наочно зміни у фінансових результатах діяльності ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” за період 2019 – 2021 рр. відображені на рис. 2.1.

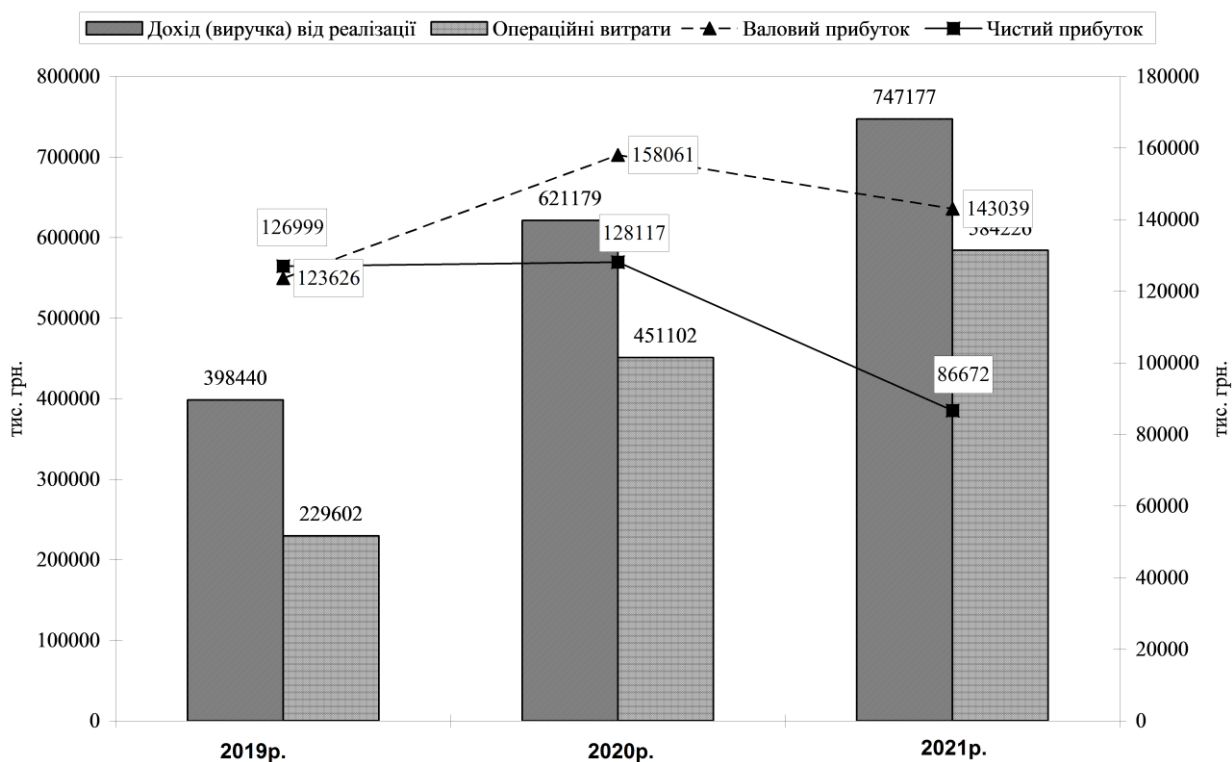

Рис. 2.1. Динаміка фінансових результатів діяльності ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, 2019 – 2021 рр.

В процесі дослідження досягнутого рівня ефективності фінансово-господарської діяльності як ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, так і інших аграрних підприємств АПК доцільним є аналіз наступних аспектів такої

діяльності: структура і джерела формування майна та капіталу підприємства, фінансова стійкість, ліквідність і платоспроможність підприємства, фінансові результати і рентабельність, ділову активність та дебіторську і кредиторську заборгованість. Майновий стан підприємства характеризується складом, розміщенням, структурою та динамікою активів (майна) і пасивів (власного капіталу і зобов'язань) (табл. 2.2).

Результати табл. 2.2 свідчать про загальне збільшення активів ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” за останні три роки на 315300 тис. грн, або на 79,5 %. Такому збільшенню сприяло в першу чергу збільшення величини оборотних активів підприємства на 25441 тис. грн, або на 76,7 %. В той час як необоротні активи за аналогічний період, в абсолютному виразі зросли порівняно на меншу суму – 28251 тис. грн, однак у відносному аж на 43,9 %. Одночасно слід відмітити факт значного зростання витрат майбутніх періодів із 180 тис. грн. у 2019 р. до 32619 тис. грн, або більше ніж у 179 раз.

Різні темпи зростання активів підприємства обумовлюють структурні зміни в складі майна ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”. Так, частка необоротних активів за період 2019 – 2021 рр. зменшилась на 3,2 %, а частка оборотних активів підприємства знизилась на 1,3 %. В той же час як частка витрат майбутніх періодів на підприємстві зросла на 4,5 %, а необоротні активи та групи вибуття були, взагалі відсутніми. При цьому, в складі оборотних активів ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” слід відмітити зростання обсягів фондів обігу за останні три роки на 235560 тис. грн, або на 88,4 %, тоді коли оборотні виробничі фонди за аналогічний період зросли лише на 28,4 %. Графічною ілюстрацією зроблених висновків є рис. 2.2.

Капітал підприємства в цілому є сумою коштів, основних засобів, нематеріальних активів. Підприємство створюється для здійснення підприємницької діяльності і в процесі цієї діяльності використовує як власний капітал, так і позикові кошти.

Поняття „капітал” асоціюється з поняттям „власність”. У момент створення підприємства його стартовий капітал втілюється в активах, інвестованих замовниками, і становить вартість майна товариства.

Таблиця 2.2

Показники оцінки майна ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт”, 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)

Види активів (майна)	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.		
	сума, тис. грн	% до підсумку	сума, тис. грн	% до підсумку	сума, тис. грн	% до підсумку	суми, тис. грн	питомої ваги	у % до 2019 р.
Майно - всього	396651	100,0	649790	100,0	711951	100,0	+315300	-	+79,5
Необоротні активи	64957	16,4	90533	13,9	93478	13,1	+28521	-3,2	+43,9
Основні засоби	44893	11,3	64475	9,9	72431	10,2	+27538	-1,1	+61,3
Оборотні активи	331513	83,5	557917	85,9	585854	82,3	+254341	-1,3	+76,7
Оборотні виробничі фонди	64891	16,3	86769	13,4	83582	11,8	+18691	-4,6	+28,8
Виробничі запаси	8636	2,2	10773	1,7	9897	1,4	+1261	-0,8	+14,6
Фонди обігу	266622	67,2	471148	72,5	502272	70,5	+235650	+3,3	+88,4
Готова продукція і товари	139470	35,2	166621	25,6	113601	16,0	-25869	-19,2	-18,5
Поточна дебіторська заборгованість	123357	31,1	301463	46,4	369245	51,9	+245888	+20,8	+199,3
Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	413	0,1	2531	0,4	6971	1,0	+6558	+0,9	+1587,9
Інші оборотні активи	3382	0,9	533	0,1	12455	1,7	+9073	+0,9	+268,3
Витрати майбутніх періодів	181	0,1	1340	0,2	32619	4,6	+32438	+4,5	у 179 раз
Необоротні активи та групи вибуття	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	-	-

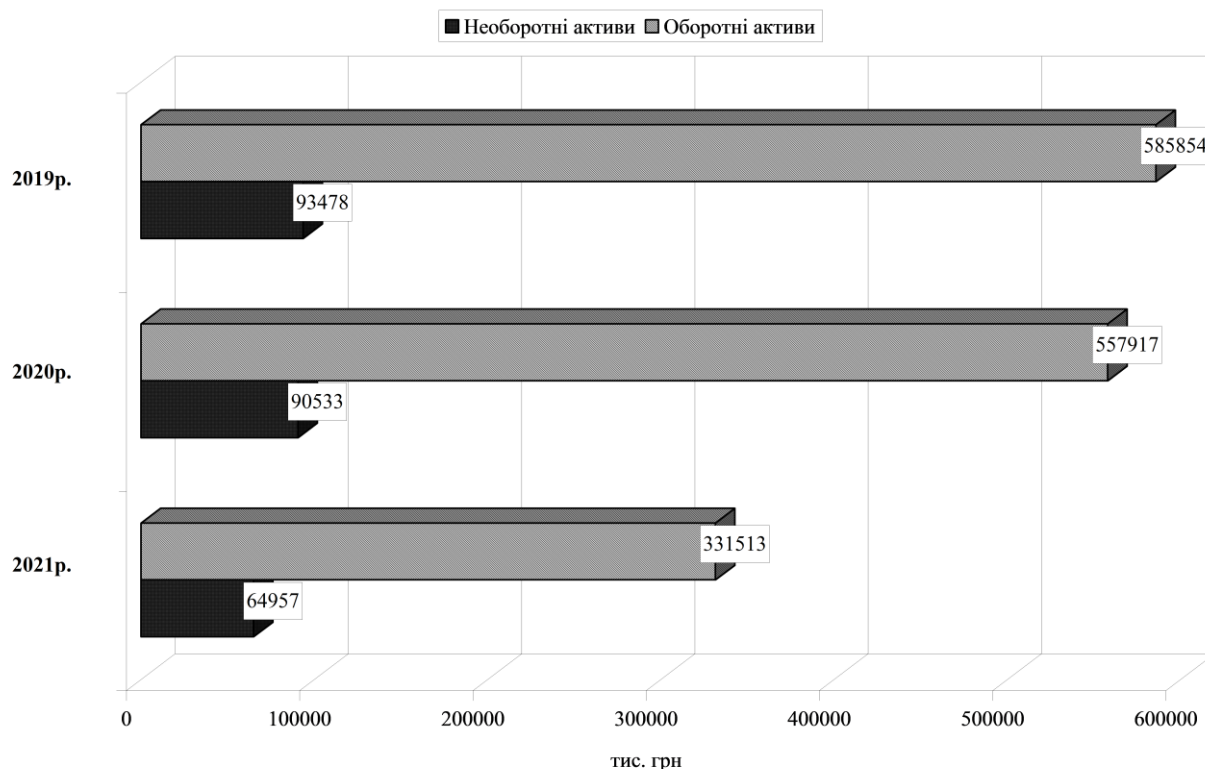

Рис. 2.2. Склад та динаміка активів ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт”, 2019 – 2021 рр.

Тому доцільним є аналіз джерел формування капіталу ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” який здійснимо в наступній табл. 2.3.

Аналіз джерел формування капіталу засвідчив, що в структурі пасивів на кінець 2021 року власний капітал займав 63,0 %, що на 13,6 % нижче відповідного показника 2019 року. При загальному зменшенні частки власного капіталу ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” у відносному виразі його абсолютний розмір за останні три роки зріс на 144788 тис. грн, що пояснюється деяким зростанням розміру нерозподіленого прибутку.

Позичковий капітал ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” на кінець досліджуваного періоду представлений, дещо в більшій мірі довгостроковими зобов’язаннями. За період, що досліджується, вони зросли на із 365 тис. грн до 137935 тис. грн, або майже а 377 раз. В той же як обсяг поточних зобов’язань за останні три роки зріс в ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” змінювався по-різному: зростаючи за період 2019-2020 рр. та відповідно зменшуючись за період 2020-2021 рр. Наочним доповненням зроблених висновків є рис. 2.3.

Таблиця 2.3

**Склад, структура та динаміка джерел формування капіталу ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, 2019 – 2021 рр.
(станом на кінець року)**

Види пасивів (джерел формування капіталу)	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.		
	сума, тис. грн	% до підсумку	сума тис. грн	% до підсумку	сума тис. грн	% до підсумку	суми, тис. грн	питомої ваги	у % до 2019 р.
Джерела формування капіталу всього	396651	100,0	649790	100,0	711951	100,0	+315300	-	+79,5
Власний капітал	303589	76,5	431707	66,4	448377	63,0	+144788	-13,6	+47,7
Статутний (пайовий) капітал	19296	4,9	19296	3,0	19296	2,7	-	-2,2	+0,0
Зобов'язання	93062	23,5	218083	33,6	263574	37,0	+170512	+13,6	+183,2
Забезпечення наступних витрат і платежів	71	0,0	3	0,0	13982	2,0	+13911	+1,9	в 197 раз
Довгострокові зобов'язання	365	0,1	318	0,0	137935	19,4	+137570	+19,3	в 377 раз
Поточні зобов'язання	92626	23,4	217762	33,5	111657	15,7	+19031	-7,7	+20,5
Кредиторська заборгованість	27036	6,8	89267	13,7	91885	12,9	+64849	+6,1	+239,9
Доходи майбутніх періодів	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	-	-

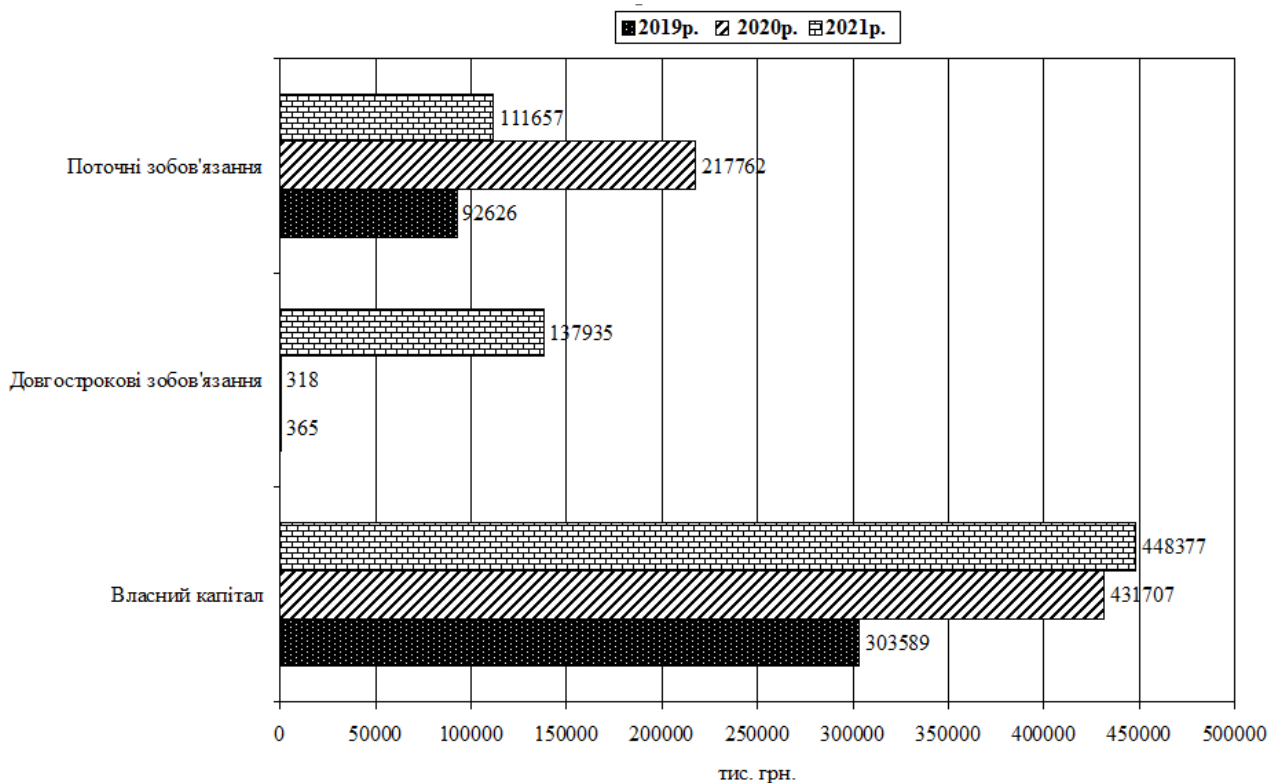

Рис. 2.3. Склад, структура та динаміка пасивів ТОВ „ПК „Полтавазерно-продукт”, 2019 - 2021 рр.

Наведений рисунок підтверджує зроблені висновки про тенденції зміни обсягів джерел формування капіталу, а також враховує той факт, що підприємство за період 2019 – 2021 рр. не мало доходів майбутніх періодів.

Однією з невід’ємних характеристик фінансового стану досліджуваного ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” є оцінка рівня забезпечення стабільності його діяльності з позиції довгострокової перспективи.

Фінансову стійкість можна визначити як такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, при якому підприємство вільно маневруючи коштами, здатне забезпечити безперервний ефективний процес виробництва та реалізації продукції, його розширення й оновлення, розширення інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів при збереженні плато та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

Фінансову стійкість підприємства характеризує насамперед співвідношення між власним капіталом і зобов’язаннями, та іншими

показниками. Підтвердження сказаного вище проаналізовано в наступній таблиці, де здійснено процес визначення типу фінансової стійкості.

Таблиця 2.4

Визначення і аналіз типу фінансової стійкості ТОВ „ІПК „Полтава-зернопродукт”, 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року), тис. грн

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
Власні оборотні кошти	238632	341174	354899	116267
Довгострокові зобов'язання	365	318	137935	137570
Короткострокові кредити і позики	58623	115320	9408	-49215
Запаси	204361	253390	197183	-7178
Наявність власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	238997	341492	492834	253837
Загальна величина джерел формування запасів	297620	456812	502242	204622
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів	34271	87784	157716	123445
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	34636	88102	295651	261015
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини джерел формування запасів	93259	203422	305059	211800
Тип фінансової стійкості	абсолютна фінансова стійкість	абсолютна фінансова стійкість	абсолютна фінансова стійкість	X

Аналіз даної таблиці свідчить, що тип фінансової стійкості ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” за останні три роки не змінився і відповідає абсолютній фінансовій стійкості.

Таку позитивну тенденцію обумовило одночасне зростання обсягів власних оборотних коштів підприємства за останні три роки на 116267 тис. грн та зростання обсягів його довгострокових зобов'язань за аналогічний період на 137570 тис. грн.

Одночасно відмічаємо нестабільні розміри короткострокових зобов'язань підприємства, розмір яких збільшився за 2019 – 2020 рр. з 58623 тис. грн до 115320 тис. грн, а за наступні два роки – вже зменшився аж до 9408 тис. грн.

Аналогічні тенденції характеризують зміну обсягів запасів, що формуються у досліджуваному ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”. Так, їх розмір змінювався з 204361 тис. грн за 2019 р. до 253390 тис. грн за 2020 р і відповідно до 197183 тис. грн за 2021 р., що наочно підтверджує рис. 2.4.

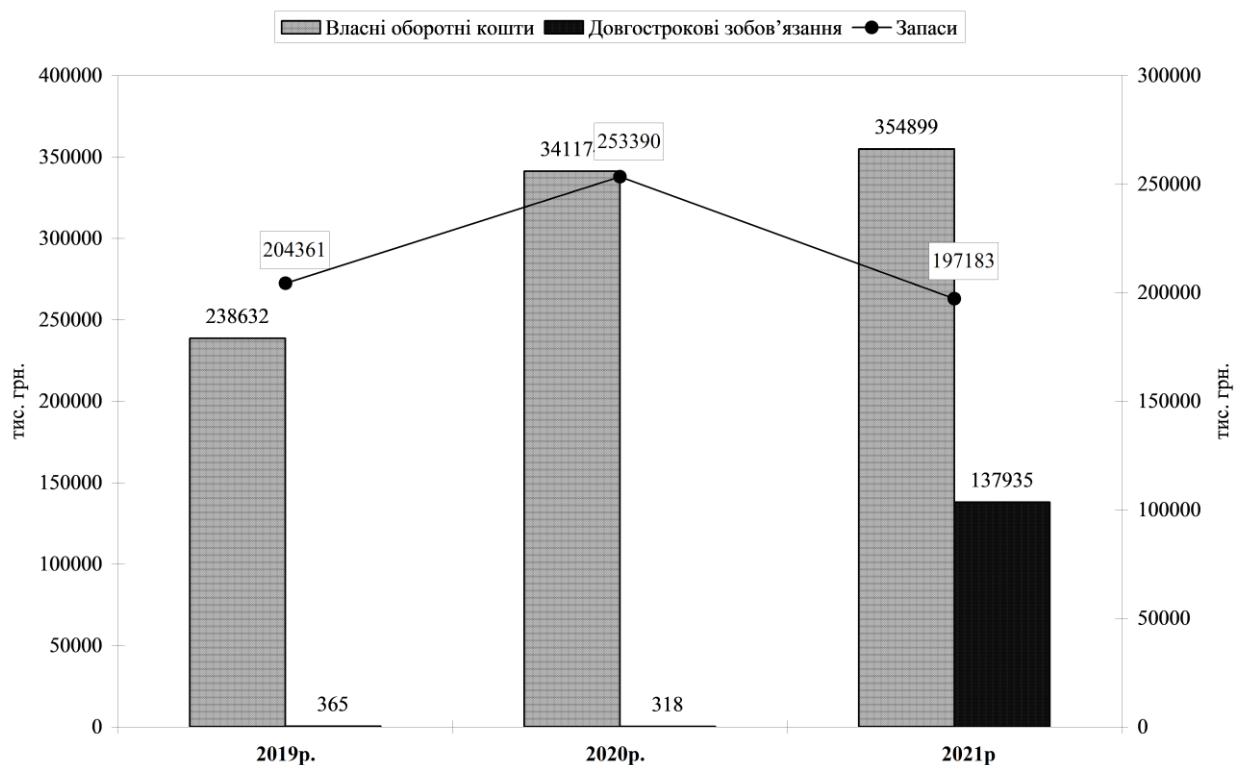

Рис. 2.4. Динаміка запасів ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” та джерел їх покриття, 2019 – 2021 рр.

Іншим, не менш важливим для загальних висновків, критерієм оцінки фінансового стану підприємства у короткостроковій перспективі є його ліквідність та платоспроможність, іншими словами його можливість своєчасно і в повному обсязі розраховуватися за поточними зобов'язаннями.

Ліквідність підприємств взагалі, і ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, зокрема – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Вона визначається співвідношенням величини ліквідних засобів, які можуть бути використані для погашення боргів, і величини зобов'язань.

За своїм змістом ліквідність підприємства визначається ліквідністю його

балансу. Під ліквідністю балансу, в свою чергу розуміють ступінь покриття платіжних зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких в грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань.

Баланс підприємства вважається абсолютно ліквідним, якщо одночасно виконуються наступні умови: $A1 > П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$ (табл. 2.5).

Дані розрахованої таблиці свідчать що в ТОВ „ІПК „Полтава-зернопродукт” за останні три роки високоліквідних активів не вистачає на покриття найбільш термінових зобов'язань.

В той же час середньоліквідні активи в 2019 - 2021 роках переважали обсяги короткострокових зобов'язань підприємства. Аналогічно низьколіквідні активи стабільно перевищували обсяги довгострокових зобов'язань, причому розмір такого перевищення у досліджуваному періоді становив відповідно 203996 тис. грн, 253072 тис. грн та 59248 тис. грн.

З категорією ліквідності тісно пов'язане поняття платоспроможності, яке характеризує здатність підприємства своєчасно й повністю виконати свої платіжні зобов'язання, що впливають із кредитних та інших зобов'язань.

Для оцінки рівня ліквідності та платоспроможності ТОВ „ІПК „Полтава-зернопродукт” використовуються система відносних показників, що розрахована в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Показники ліквідності та платоспроможності ТОВ „ІПК „Полтава-зернопродукт”, 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,004	0,012	0,062	+0,058
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,373	1,398	3,481	+2,108
Загальний коефіцієнт ліквідності	3,579	2,562	5,247	+1,668

Аналізуючи табл. 2.6 можна зробити висновок, що за 2019 – 2021 рр. в ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” значно покращились показники ліквідності та платоспроможності. Так, відбулося зростання рівня коефіцієнтів абсолютної, швидкої та загальної ліквідності відповідно на 0,058, 2,108 та 1,668 пункти відповідно.

Таблиця 2.5

Аналіз ліквідності балансу ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року), тис. грн

Групи	Види активів	Роки			Групи	Види пасивів	Роки			Надлишок (+) або нестача(-) платіжних засобів (А-Б)		
		2019	2020	2021			2019	2020	2021	2019	2020	2021
A1	Високоліквідні	413	2531	6971	П1	Найбільш термінові	34003	10244 2	102249	-33590	-99911	-95278
A2	Середньоліквідні	12673 9	30199 6	38170 0	П2	Короткострокові	58623	11532 0	9408	+68116	+18667 6	+372292
A3	Низьколіквідні	20436 1	25339 0	19718 3	П3	Довгострокові	365	318	137935	+20399 6	+25307 2	+59248
	Разом	33151 3	55791 7	58585 4		Разом	92991	21808 0	249592	+23852 2	+33983 7	+336262

Факторами, що обумовили даний факт є тенденція до зростання обсягів всіх видів активів ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, зокрема високоліквідних активів вищим темпом ніж приріст окремих видів його пасивів. Як наслідок значення показників оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства, окрім коефіцієнта абсолютної ліквідності переважали нормативні значення.

Наочно зроблені висновки відображено на рис. 2.5.

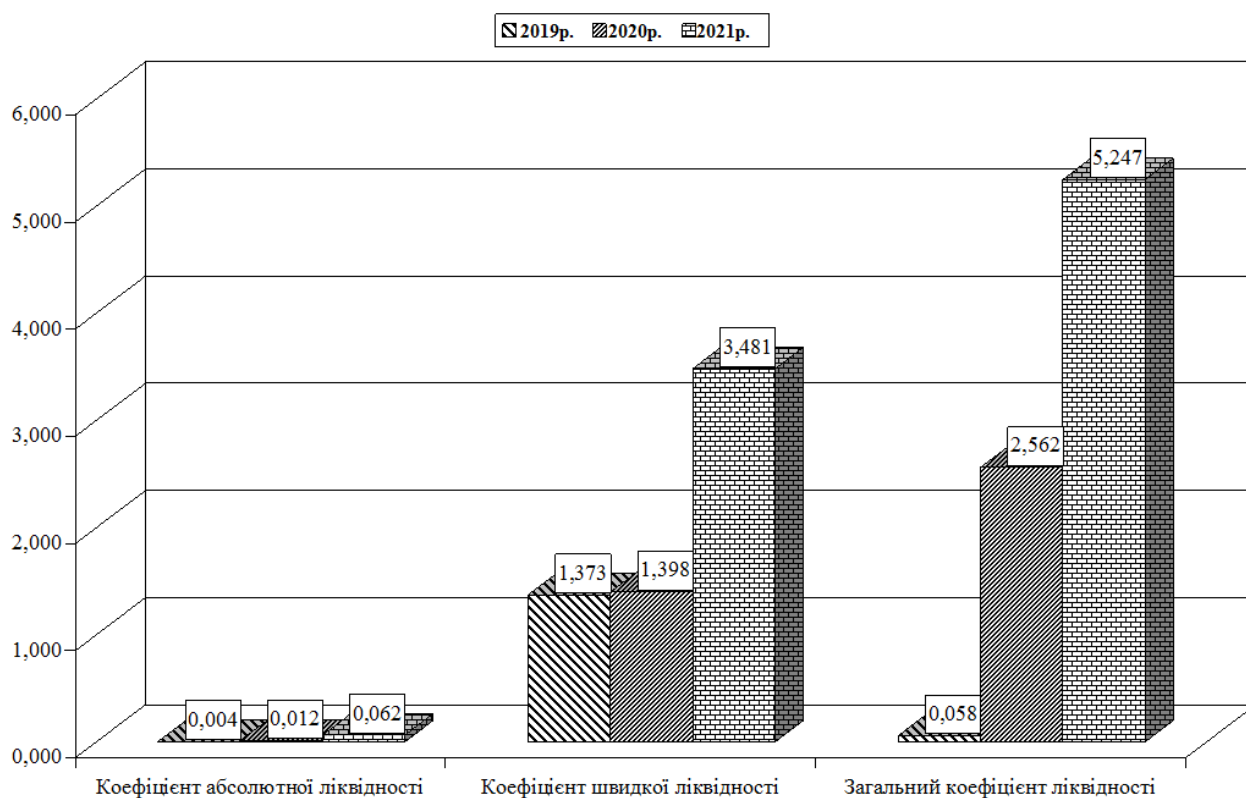

Рис. 2.5. Динаміка показників ліквідності та платоспроможності ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, 2019 – 2021 рр.

Загалом здійснений аналіз показників ефективності фінансово-господарської діяльності ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” дає можливість говорити про загальне покращення стану його фінансово-господарської діяльності. Це підтверджує динаміка показників ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості та фінансових результатів діяльності підприємства тощо. Тому зусилля управлінської ланки підприємства мають бути спрямовані на розвиток даних позитивних тенденцій в найближчій перспективі.

2.2. Оцінка діючої практики справляння податку на доходи фізичних осіб

Формування податкової системи України розпочалося на рубежі 1991 - 1992 рр. з прийняттям Закону Української РСР „Про систему оподаткування” від 25.06. 1991 року в якості закону, що регулює національну систему оподаткування. Необхідно відмітити, що незважаючи на свою, доведену часом, недосконалість даний нормативний документ став відправною точкою на шляху формування власною системи оподаткування доходів фізичних осіб. Фактично даний Закон України засвідчував факт прийняття власної системи прибуткового оподаткування населення. В цей же період часу було прийнято Декрет Кабінету Міністрів України „Про прибутковий податок з громадян”, яким регламентувалось справляння прибуткового податку з громадян в Україні аж до 2004 року.

Створена вітчизняна система оподаткування доходів фізичних осіб мала дві характерні особливості щодо попередньої, ще союзної системи:

- по -перше, замість неоподаткованого мінімуму (розміру доходу в межах якого податок не стягується) виділявся розмір неоподаткованого доходу;
- по-друге, були встановлені умови та ставки податку для всіх категорій.

Характерною рисою розвитку системи прибуткового оподаткування в Україні в 1991 – 1992 рр. була постійна зміна інтервалів та ставок прогресивного оподаткування. Так, у 1991 році ставки було встановлено у розмірі 13, 30, 40, 45 і 50 %, в 1992 році 12, 15, 20 і 30 %, Слід зазначити, що за такими ставками оподатковувалися доходи, одержані за місцем основної роботи. Доходи за виконання разових робіт та інші виплати не за місцем основної роботи, а також доходи від підприємницької діяльності в разі якщо є місце основної роботи, оподатковувалися за іншими ставками. В 1992 році вони становили 2, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 15, 20 і 30 % залежно від розміру доходу в абсолютній величині.

У 1993 році у сфері оподаткування фізичних осіб відбулося декілька суттєвих змін. По-перше, впроваджена нова шкала ставок, побудована у відносних величинах. За відносний показник було прийнято неоподатковуваний мінімум. По-друге, відбувся перехід до обчислення податку за сукупним річним доходом. Поточні розрахунки проводяться для робітників і службовців за місячним доходом, а по закінченню року складається перерахунок, який включає як доходи за місцем основної роботи, так і інші. По-третє, була встановлена єдина ставка для оподаткування доходів одержаний не за місцем основної роботи – 20 %. Дані зміни значно спростили механізм утримання податку з цих доходів, однак породили проблему переплат та недоплат. Особи із незначними доходами при єдиній досить високій для них ставці податку протягом року переплачували податок. І хоча, за підсумками річного перерахунку, ця переплата їм поверталася, однак в умовах гіперінфляції це вже були нерівноцінні гроші. Навпаки, особи з високими доходами протягом року недоплачували податок, а за підсумками річних перерахунків вносили суттєву знецінену доплату.

З 1 жовтня 1994 року було прийнято нову шкалу ставок прибуткового податку. Застосовувались ставки 10, 20, 30, 40 і 50 %. Хоча граничну ставку прибуткового податку і зменшено до 50 %, але шкала все одно залишилася жорсткою. Ставки податку прогресивні, ступінчаті тобто доход поділений на частки, для кожної із них встановлена своя частка, причому наступна частка оподатковується за більшою ставкою ніж попередня. Доходи від корпоративних прав оподатковувалися за окремою ставкою в розмірі 15 %. При оподаткуванні авторських винагород, що сплачувались спадкоємцям неодноразово, загальні ставки збільшувалися у 2 рази, але не більше як 70 %.

Починаючи з 01.01. 2004 р. регулювання системи прибуткового оподаткування населення відбувалося за нормами Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб” від 25.02. 2003 р. № 889-IV. Даний нормативний документ вніс ряд радикальних змін, починаючи від зміни назви „прибуткового податку з громадян” на „податок з доходів фізичних осіб” та

відміни прогресивної шкали оподаткування до нового механізму обчислення податку і формування відповідної податкової звітності.

Починаючи ж з 2011 року принциповою зміною стало введення Податкового кодексу України, який став правонаступником діючих нормативних документів у сфері прибуткового оподаткування фізичних осіб. При цьому, зміни були менш радикальними, ніж у 2004 р., хоча й суттєвими, зокрема щодо часткового повернення до прогресивності у використанні ставок, змін у механізмах застосування податкових соціальних пільг та розширення переліку необхідної до формування податкової звітності.

Узагальнивши розвиток системи оподаткування доходів фізичних осіб за період незалежності слід наголосити на наявності визначення, хоча, з нашої точки зору й не до кінця обґрунтованого, податку на доходи фізичних осіб - як плати фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої фізична особа має податкову адресу, або розташована особа, що утримує цей податок.

У відповідності до діючого законодавства, поряд з Податковим кодексом України це „Порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку” та „Довідник ознак доходів”) в складі загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку мають місце наступні види доходів:

- доходи у вигляді заробітної плати, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов трудового договору (контракту);
- суми винагород та інших виплат, нарахованих (виплачених) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору;
- доходи від продажу об’єктів майнових і немайнових прав, зокрема інтелектуальної (промислової) власності, та прирівняні до них права, доходи у вигляді сум авторської винагороди, іншої плати за надання права на користування або розпорядження іншим особам нематеріальним активом;
- частина доходів від операцій з майном;

- дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду;
- оподатковуваний дохід (прибуток), не включений до розрахунку загальних оподатковуваних доходів минулих податкових періодів та самостійно виявлений у звітному періоді платником податку або нарахований органом державної податкової служби;
- дохід у вигляді дивідендів, вигащів, призів, процентів, а також вигащів та призів у державну грошову лотерею;
- дохід у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна тощо.

При цьому до числа доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу, відносяться:

- сума державної та соціальної матеріальної допомоги;
- сума виплат чи відшкодувань (крім заробітної плати чи інших виплат та відшкодувань за цивільно-правовими договорами);
- сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування платника податку, що вносяться за рахунок його роботодавця у розмірах, визначених законом;
- кошти, отримані платником податку на відрядження або під звіт і розраховані;
- аліменти;
- кошти або майно (майнові чи немайнові права, вартість робіт, послуг), отримані платниками податку як дарунок;
- дивіденди, які нараховуються на користь платника податку у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих юридичною особою - резидентом, що нараховує такі дивіденди;
- сума, сплачена роботодавцем на користь вітчизняних вищих та професійно -технічних навчальних закладів за фізичну особу;
- кошти або вартість майна (послуг), що надаються як допомога на поховання платника;
- доходи від відчуження безпосередньо власником сільськогосподарської

продукції (включаючи продукцію первинної переробки), вирощеної (виробленої) ним на земельних ділянках, наданих йому в розмірах, встановлених Земельним кодексом України для ведення особистого селянського господарства;

– сума стипендії, яка виплачується з бюджету учню, студенту, курсанту військових навчальних закладів, ординатору, аспіранту або ад'юнкту, але не вище ніж межа для застосування податкових соціальних пільг;

– інші доходи, які згідно з Податковим кодексом не включаються до складу загального місячного (річного) оподатковуваного доходу.

Одночасно зауважимо, що при визначенні бази оподаткування враховуються всі доходи платника податку, отримані ним як у грошовій, так і не грошовій формах.

Законодавчі зміни в механізмах оподаткування доходів фізичних осіб, що сталися починаючи з 2004 р. ввели практично нову систему податкових пільг з прийняттям Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб” і в подальшому Податкового кодексу України.

Однією з найбільш активно використовуваних податкових пільг раніше була універсальна знижка – неоподатковуваний мінімум, що являє собою найменшу частину об'єкта оподаткування, яка цілком звільняється від оподаткування. Він застосовувався за кожний повний місяць, протягом якого було отримано дохід. З 1 січня 2004 року розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян 17 грн замінено соціальною пільгою в розмірі мінімальної заробітної плати.

Одночасно слід відмітити, що із введенням в дію Податкового кодексу змінився підхід до встановлення розмірів податкових соціальних пільг. Відтепер їх розмір дорівнюватиме величині не мінімальної заробітної плати, а розміру прожиткового мінімуму для працездатного населення. Хоча, ці зміни є по суті формальними, зважаючи на той факт, що починаючи з 2010 р. дані показники вирівнялись.

Отже з урахуванням норм Податкового кодексу платник податку має

право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги:

1. У розмірі, що дорівнює 100 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року (вступає в дію з 01.01. 2015 р., до тих пір використовується його 50 % розмір):

- для будь -якого платника податку;
- для платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, - у розрахунку на кожну таку дитину.

2. У розмірі, що дорівнює 150 відсоткам суми пільги, що дорівнює 100 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, - для такого платника податку, який:

- а) є одинокою матір'ю (батьком), вдовою (вдівцем) або опікуном, піклувальником - у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років;

- б) утримує дитину-інваліда - у розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років;

- в) є особою, віднесеною законом до першої або другої категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, включаючи осіб, нагороджених грамотами Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з їх участю в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;

- г) є учнем, студентом, аспірантом, ординатором, ад'юнктом;

- г) є інвалідом I або II групи, у тому числі з дитинства, крім інвалідів;

- д) є особою, якій присуджено довічну стипендію як громадянину, що зазнав переслідувань за правозахисну діяльність, включаючи журналістів;

- е) є учасником бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на якого поширюється дія Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”,

3. У розмірі, що дорівнює 200 відсоткам суми пільги, що дорівнює 100

відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, - для такого платника податку, який є:

а) Героєм України, Героєм Радянського Союзу, Героєм Соціалістичної Праці або повним кавалером ордена Слави чи ордена Трудової Слави, особою, нагородженою чотирма і більше медалями „За відвагу”;

б) учасником бойових дій під час Другої світової війни або особою, яка у той час працювала в тилу, та інвалідом I і II групи, з числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”;

в) колишнім в'язнем концтаборів, гетто та інших місць примусового утримання під час Другої світової війни або особою, визнаною репресованою чи реабілітованою;

г) особою, яка була насильно вивезена з території колишнього СРСР під час Другої світової війни;

г) особою, яка перебувала на блокадній території колишнього Ленінграда (Санкт-Петербург, Російська Федерація) у період з 8 вересня 1941 року по 27 січня 1944 року.

Результати розрахунків за даним податком узагальнюються у Податковому розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку і сум утриманого з них податку, який оформляється щоквартально і подається до податкових органів за місцем реєстрації платників. На основі даної звітності проаналізуємо динаміка нарахування податку в ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” з доходів, що можуть виступати предметом для стягнення даного податку (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Динаміка доходів виплачених ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”
на користь фізичних осіб та утриманих з них податків, 2019 – 2021 рр.**

Період	Чисельність осіб, які отримували доходи	Сума нарахованих доходів, грн	Сума утриманих податків, грн	Питома вага ПДФО в нарахованому доході, %
I квартал	1284	4619763,28	590701,23	12,8
II квартал	1357	7720134,13	1049763,68	13,6
III квартал	1690	9918596,66	1375180,20	13,9
IV квартал	2021	13284581,01	1673857,21	12,6
Всього за 2019 р.	X	35543075,08	4689502,32	13,2
I квартал	1266	5105477,33	648395,62	12,7
II квартал	1402	8245796,10	1104936,68	13,4
III квартал	1598	9745562,09	1344887,57	13,8
IV квартал	2144	14988566,22	1858582,21	12,4
Всього за 2020 р.	X	38085401,74	4956802,08	13,0
Відхилення (+, -) 2020 р. від 2019 р. абсолютне	X	+2542326,66	+267299,76	X
Відхилення (+, -) 2020 р. від 2019 р., відносне, %	X	+7,2	+5,7	X
I квартал	1226	7019526,51	950869,19	13,5
II квартал	1436	11224381,15	1573950,98	14,0
III квартал	1785	13400313,24	1876691,44	14,0
IV квартал	2307	17845611,55	2337775,11	13,1
Всього за 2021 р.	X	49489832,45	6739286,72	13,6
Відхилення (+, -) 2020 р. від 2019 р. абсолютне	X	+11404430,71	+1842484,64	X
Відхилення (+, -) 2020 р. від 2019 р., відносне, %	X	+29,9	+37,1	X

Аналітичні дані табл. 2.7 вказують на стабільне зростання сумарних розмірів доходів нарахованих податковим агентом, в ролі якого виступає ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, як своїм найманим працівникам, так і особам, які є власниками частки підприємства, володіючи майновими та земельними паями. Причому така тенденція є стабільно зростаючою, як в розрізі кварталів, так і по загальних річних розмірах. Так, в 2020 р. порівняно з 2019 р. таке зростання становило 2542326,66 грн, або 7,2 %, а за наступні два роки вже 11404430,71 грн, (29,9 %). Зростання розмірів нарахованих доходів під кінець року пояснюється тим фактом, що сама в четвертому кварталі відбувається

нарахування і виплата основної частини доходів власникам майнових та земельних часток ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”.

Аналогічною є тенденція зміни розмірів нарахованого податку з доходів де збільшення сукупної величини податку на доходів фізичних осіб за 2019 – 2020 рр. становило 5,7 %, а за наступний 2021 рік аж 37,1 %. Наочно зроблені висновки підтверджує рис. 2.6.

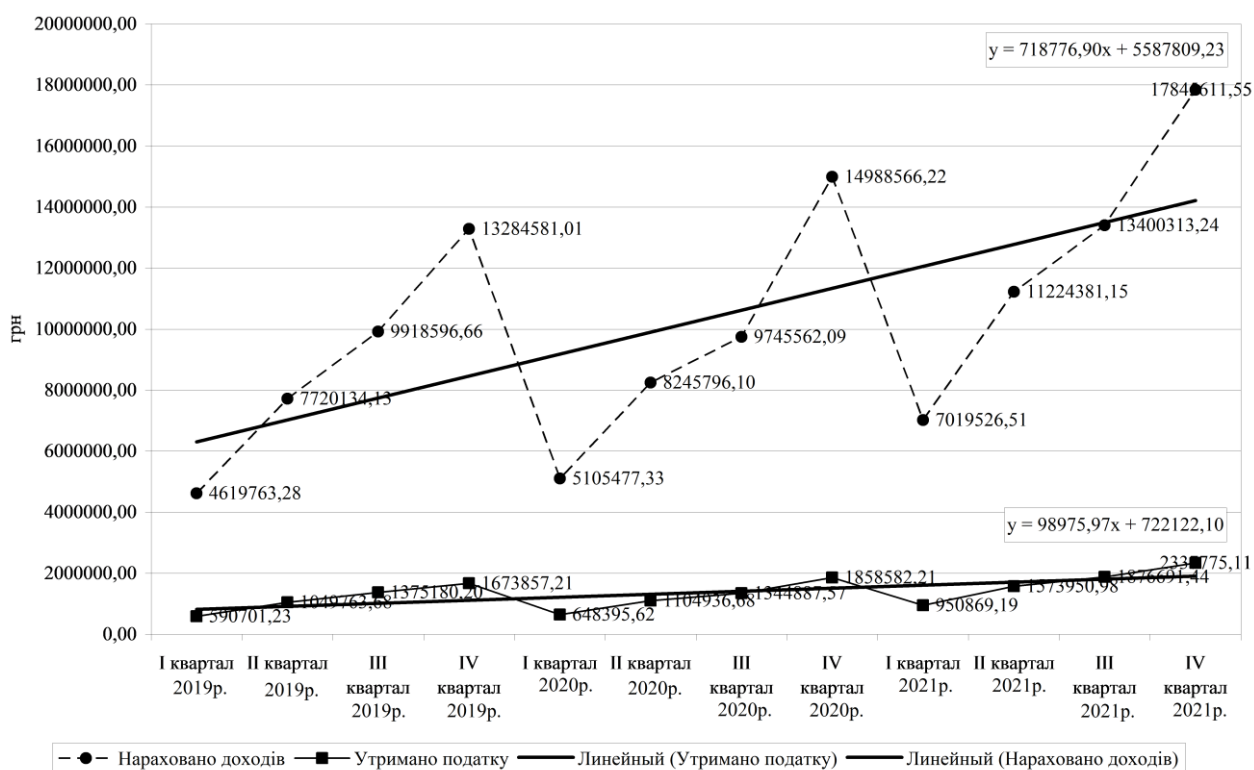

Рис. 2.6. Динаміка розміру нарахованих ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” доходів на користь фізичних осіб та утриманого з них податку, 2019 – 2021 рр.

Наведений рисунок наочно доводить підтверджує факт стабільно зростання рівня нарахованого доходу та утриманого з них податку. Побудована лінія тренду дає підстави говорити, про те, що середньоквартальний розмір такого зростання становить відповідно 718776,90 грн та 98975,97 грн.

Вплив на такі зміни, серед інших мали, в першу чергу, вже згадані, зміна чисельності працівників, які перебували в трудових відносинах з податковим агентом – ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, та отримували виплати по паях, а по-друге наявність інших видів нарахованих доходів.

Саме даний факт обумовлює подальше дослідження їх складу та структури за досліджуваний період, в якому в дію вступили зміни передбачені Податковим кодексом України (табл. 2.8).

Розрахунки здійснені в табл. 2.8. підтверджують зроблені висновки про загальне зростання сукупного розміру виплачених ТОВ „ІПК „Полтава - зернопродукт” доходів окремим фізичним особам. При цьому, зауважимо, що за 2019 – 2020 рр. загальне зростання нарахованих доходів нарахованих податковим агентом (ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”) забезпечувалось виключно приростом величини доходів нарахованих власникам майнових та земельних паїв, тоді коли інші два види доходів: заробітна плата та виплати за цивільно-правовими договорами – зменшились, як у абсолютному, так і у відносному розмірах.

За наступні два роки приросту зазнали всі види виплачуваних підприємством доходів. Однак різні відносні темпи приросту цих доходів обумовлюють подальші структурні зміни в їх складі в напрямку зростання частки доходів виплачених власникам майнових та земельних паїв.

Даний факт свідчить про розширення досліджуваного підприємства за рахунок оренди земельних та майнових паїв фізичних осіб, що не є працівниками ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”.

При цьому, слід відмітити виключне домінування саме оподатковуваних доходів.

Таблиця 2.8

Склад, структура та динаміка доходів нарахованих в ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” на користь фізичних осіб, 2019 - 2021 рр.

Вид доходу (код ознаки доходу)	2019 р.		2020 р.		Відхилення (+, -) 2020 р. від 2019 р.		2021 р.		Відхилення (+, -) 2021 р. від 2020 р.	
	сума, грн	питома вага, %	сума, грн	питома вага, %	суми, грн	питомої ваги, %	сума, грн	питома вага, %	суми, грн	питомої ваги, %
Заробітна плата (101)	25733186,36	72,4	25707646,17	67,5	-25540,19	-4,9	30287777,46	61,2	+4580131,29	-6,3
Виплати за цвільно-правовими до -говорами (102)	106629,23	0,3	76170,80	0,2	-30458,43	-0,1	197959,33	0,4	+121788,53	0,2
Дохід від надання майна в лізинг, оренду або суб-оренду (106)	9703259,50	27,3	12301584,76	32,3	+2598325,26	+5,0	19004095,66	38,4	+6702510,90	6,1
Всього доходів	35543075,08	100,0	38085401,74	100,0	+2542326,66	X	49489832,45	100,0	+11404430,71	X

* не оподатковуються податком на доходи фізичних осіб

Одночасно, інші види виплачених доходів, насамперед заробітна плата при загальному збільшенні абсолютного розміру, зменшились у відносному розмірі, що наочно доводить рис. 2.7.

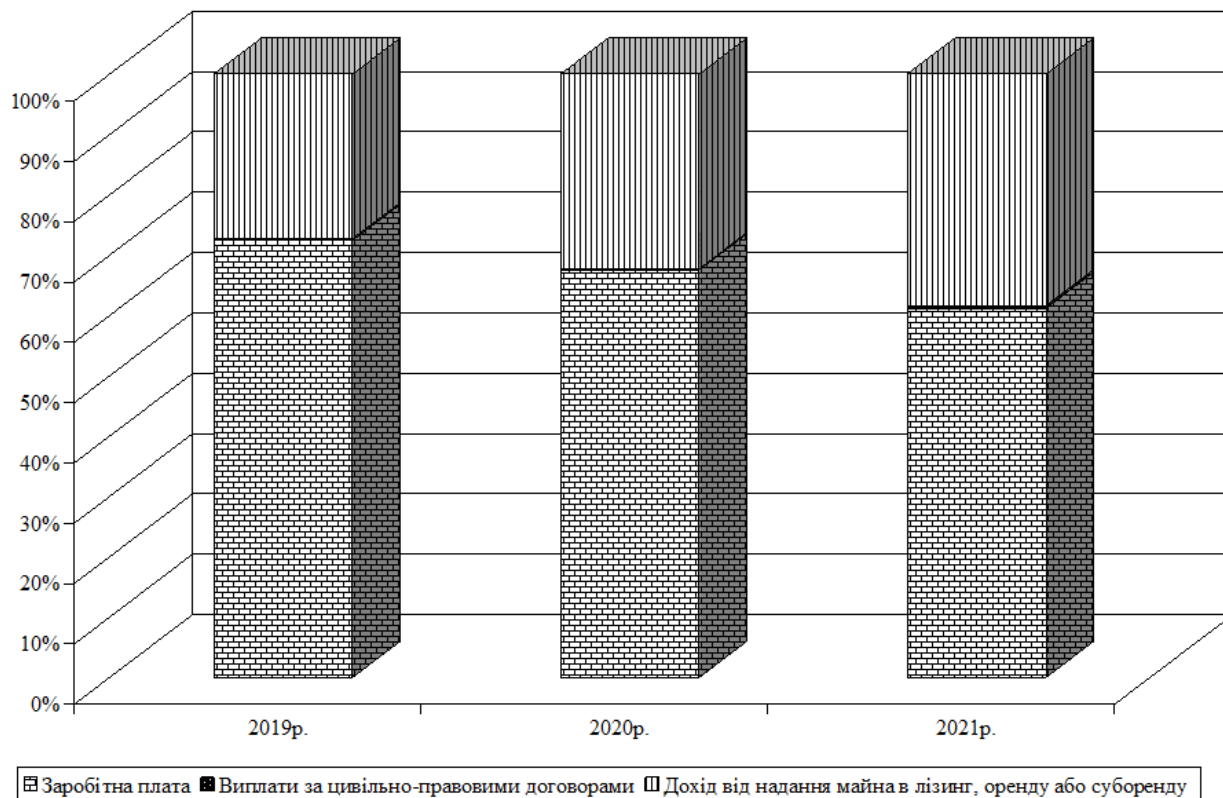

Рис. 2.7. Склад та динаміка окремих видів нарахованих доходів у ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, 2019 – 2021 р.

Вивчення складу та структури оподатковуваних доходів, що були, ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” у досліджуваному періоді, нараховані виплачені на користь фізичних осіб дає підстави свідчити про те, що поряд із значними частками доходів у вигляді орендної плати по земельних і майнових паях, важлива роль належить саме доходам у вигляді заробітної плати та виплат прирівняних до неї.

Під час нарахування доходів у формі заробітної плати база оподаткування визначається як нарахована заробітна плата, зменшена на суму збору до Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві, безробіття і тимчасової втрати працездатності, а також суму податкової соціальної пільги при її наявності.

Досліджена залежність розміру нарахованого податку від величини доходів та права на податкову соціальну пільгу, виключно, для фізичних осіб обумовлює необхідність дослідження динаміки нарахованих доходів та нарахованого податку з доходів працівників ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” саме у вигляді заробітної плати та виплат прирівняних до неї. Даний аналіз здійснено за останні три роки (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка справляння в ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” податку на доходи фізичних осіб у вигляді заробітної плати, 2019 – 2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до 2019 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2020 р.
Середньорічна* чисельність найманих працівників, чол.	1222	1108	90,7	1072	96,8
Сукупні витрати на оплату праці за рік, грн	25733186,36	25707646,17	99,9	30287777,46	117,8
Середньомісячна заробітна плата, грн	1754,85	1933,49	110,2	2354,46	121,8
Середньорічна чисельність працівників, що користуються податковими соціальними пільгами, чол.	86	127	147,7	122	96,1
У % до загальної чисельності працюючих, %	7,0	11,5	X	11,4	X
Нараховано податку на доходи фізичних осіб, грн	3107282,25	3004863,93	96,7	3562084,93	118,5

* обчислена за середньою арифметичною простою

Розрахунки, здійснені в табл. 2.9 свідчать, що за період 2019 - 2020 рр. в ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” середньомісячна зарплата збільшилась на 10,2 %, а саме з 1754,85 грн до 1933,49 грн. Поряд з цим зменшення чисельності працівників (з 1222 осіб у 2019 р. до 1108 осіб у 2020 р.) сприяло практичній незмінності розміру нарахованої заробітної плати – зменшення на 0,1 %. В той же час, значне зростання, в силу зміни умов для застосування, кількості найманих працівників, що користувались податковими соціальними пільгами призвело до зменшення розміру податку на доходи фізичних осіб на 3,3 %.

За наступні роки 2020 – 2021 рр. чисельність працюючих зменшилась на 36 осіб, або 3,2 %, в той час як темп приросту заробітної плати збільшився до 21,8 % (з 1933,49 грн у 2020 р. до 2354,46 грн у 2021 р). Дані зміни сукупно забезпечили збільшення надходжень до бюджету від ТОВ „ПК „Полтава - зернопродукт” у формі сплати податку на доходів фізичних осіб на 18,5 % з 3004863,93 грн до 3562084,93 грн. При цьому, на динаміку сплаченого податку за цей період, факт використання податкових соціальних пільг, значного впливу не мав, оскільки чисельність осіб, які ними користувались за досліджуваний період практично не змінилась. Наочно дані висновки підтверджує рис. 2.8.

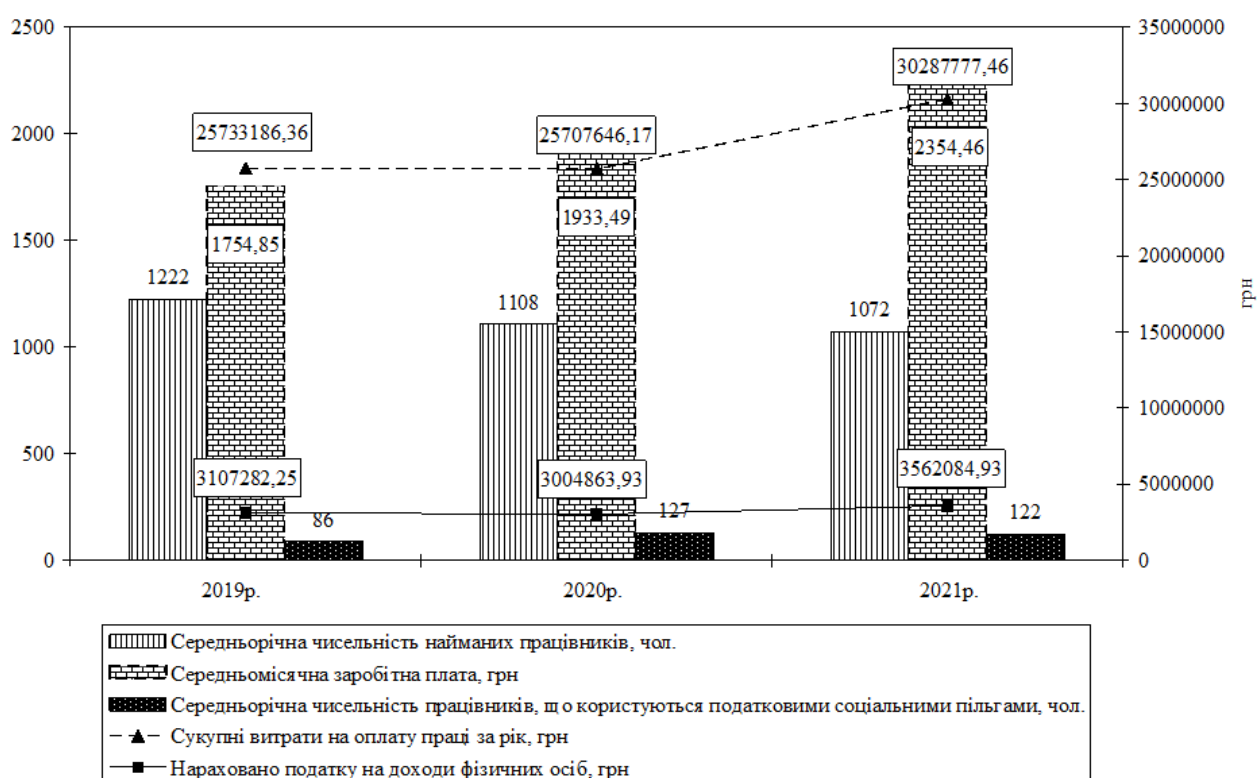

Рис. 2.8. Параметри оподаткування заробітної плати працівників ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” в динаміці, 2019 – 2021 рр.

На основі розглянутих вище особливостей нарахування і сплати податку з доходів фізичних осіб слід відмітити позитивну тенденцію, яка полягає майже у відсутності заборгованості ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт” по платежах до Кременчуцької об’єднаної державної податкової інспекції (Глобинське відділення).

2.3. Особливості декларування доходів громадян та формування звітності податковими агентами

Обов'язкове подання декларації про майновий стан і доходи, отримані за поточний рік передбачено для тих громадян, які отримували доходи не від податкових агентів, та доходи, з яких протягом року податок не утримувався.

Якщо громадяни у минулому році одержували доходи виключно від податкових агентів, то обов'язок щодо подання річної декларації відсутній.

Декларація подається до органу державної податкової служби (ДПС) за місцем податкової адреси платника податку, тобто за місцем реєстрації (по паспорту), або місцем переважного проживання громадянина.

Форма податкової декларації про майновий стан і доходи, відповідно до якої необхідно відображати отримані доходи затверджена наказом Міністерства фінансів України від 07.11. 2011 р. № 1395 „Про затвердження форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи”.

Обов'язок платника податку щодо подання податкової декларації вважається виконаним і податкова декларація не подається, якщо такий платник податку отримувал доходи:

- від податкових агентів, які згідно з цим розділом не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу,
- виключно від одного податкового агента незалежно від виду та розміру нарахованого (виплаченого, наданого) доходу,
- від операцій продажу (обміну) майна, дарування, при нотаріальному посвідченні договорів за якими був сплачений,
- у вигляді об'єктів спадщини, які відповідно оподатковуються за нульовою ставкою податку тощо.

Від обов'язку подання декларації звільняються незалежно від виду та суми отриманих доходів платники податку, які є неповнолітніми або недієздатними особами і при цьому перебувають на повному утриманні інших

осіб (у тому числі батьків) та/або держави станом на кінець звітнього податкового року.

Крім того, платники податку звільняються від обов'язку подання податкової декларації в таких випадках:

а) незалежно від виду та суми отриманих доходів платниками податку, які: перебувають під арештом або є затриманими чи засудженими до позбавлення волі, перебувають у полоні або ув'язненні на території інших держав станом на кінець граничного строку подання декларації; перебувають у розшуку станом на кінець звітнього податкового року; перебувають на строковій військовій службі станом на кінець звітнього податкового року;

б) в інших випадках, визначених розділом IV Податкового кодексу України.

Фізичні особи також можуть отримувати доходи, які підлягають оподаткуванню, але від осіб, які не є податковими агентами (особами, які не є податковими агентами, вважаються нерезидент або фізична особа, яка не має статусу суб'єкта підприємницької діяльності або не є особою, яка перебуває на обліку в органах державної податкової служби як особа, що провадить незалежну професійну діяльність.

До таких доходів, які підлягають декларуванню, відносяться:

– дохід у вигляді вартості успадкованого майна (кошти, майно, майнові чи немайнові права) у межах, що підлягає оподаткуванню (крім спадкоємців-нерезидентів, які зобов'язані сплатити податок до нотаріального оформлення об'єктів спадщини та спадкоємців, які отримали у спадщину об'єкти, що оподатковуються за нульовою ставкою податку на доходи фізичних осіб, а також іншими спадкоємцями – резидентами, які сплатили податок до нотаріального оформлення об'єктів спадщини),

– дохід у вигляді подарунку від фізичних осіб (або в результаті укладання договору дарування) (крім обдарованих (нерезидентів), які зобов'язані сплатити податок до нотаріального оформлення договору дарування та обдарованих (резидентів), які отримали подарунок, що

оподатковується за нульовою ставкою податку на доходи фізичних осіб, а також іншими обдарованими (резидентами), які сплатили податок до нотаріального оформлення об'єктів дарування),

– дохід, отриманий орендодавцем при наданні нерухомості в оренду (суборенду), якщо орендар є фізичною особою, яка не є суб'єктом господарювання,

– дохід, отриманий орендодавцем при наданні рухомого майна в оренду (суборенду), якщо орендар є фізичною особою, яка не є суб'єктом господарювання,

– дохід у вигляді неустойки (штрафів, пені), відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди (крім сум, що за рішенням суду спрямовуються на відшкодування збитків,

– дохід від операцій з продажу (обміну) нерухомого майна (особою, у власності якої перебував об'єкт нерухомості, відчужений за рішенням суду про зміну власника та перехід права власності на таке майно),

– дохід від операцій з продажу рухомого майна (за генеральною довіреністю; у разі ухвалення судом, третейським судом рішення про зміну власника та перехід права власності на рухоме майно,

– іноземні доходи.

Фізичні особи можуть отримувати доходи, які відповідно до норм розділу IV ПКУ не підлягають оподаткуванню при їх нарахуванні або виплаті, але не звільнені від оподаткування. Платники податку також зобов'язані подати декларацію та задекларувати такі доходи:

– інвестиційний дохід;

– невикористані та неповернуті кошти у вигляді цільової благодійної допомоги,

– нецільова благодійна допомога понад встановлену норму,

– не погашена частина податку з суми, наданої під звіт при припиненні трудової діяльності,

– додаткові блага від третьої особи,

– сума боргу платника податку, анульованого кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним з процедурою банкрутства, до закінчення строку позовної давності,

– сума заборгованості платника податку за укладеним ним цивільно - правовим договором, за якою минув строк позовної давності та яка перевищує суму, що становить 50 відсотків місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року,

– сума недоплати податку при припиненні трудової діяльності,

– кошти або майно (нематеріальні активи), отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, які визначені обвинувальним вирокком суду незалежно від призначеної ним міри покарання тощо.

Фізичні особи зобов'язані самостійно до 1 серпня кожного року сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену в поданій нею податковій декларації про майновий стан і доходи.

Нарахування і сплата будь-якого виду податку чи збору (обов'язкового платежу) припускають здійснення належним чином обліку і розрахунку, результати яких відображаються у відповідній формі податкової звітності.

Податкова звітність являє собою сукупність дій платника податків (або особи, що його представляє) і податкового органу зі складання, ведення і здачі документів установленої форми, що містять відомості про результати діяльності платника податку, його майнове становище і фіксують процес обчислення податку, а також суми, що підлягає сплаті до бюджету. Податкову звітність може здійснювати як платник податку самостійно, так і його представник або податковий агент.

На платника податку покладається обов'язок з податкової звітності у разі, якщо відповідним податковим законом на нього покладено обов'язок зі сплати податку.

Платник податків може не надавати податковому органу податкову звітність, якщо:

1) звітність про виконання податкового обов'язку надає податковий агент;

2) платник податків входить до складу консолідованої групи платників по податках, звітність за якими надається головним підприємством [38, с. 3].

Найпоширенішою формою реалізації податкової звітності є надання відомостей з метою оподаткування письмово, на бланках, які видають безкоштовно податкові органи. У спеціально передбачених законодавством випадках, таку інформацію можна подавати в електронному вигляді на дискеті чи іншому носії, що допускає комп'ютерну обробку.

На практиці найчастіше податкова звітність полягає у поданні податкової декларації. Згідно з п. 1.11 ст. 1 Закону України „Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами”, податковою декларацією є документ, який подає платник податків до контролюючого органу у строки, встановлені законодавством, на підставі якого здійснюється нарахування і сплата податку чи збору (обов'язкового платежу). Виходячи з цього, будь-який документ, що подається до податкового органу і призначений для нарахування та сплати обов'язкових платежів у певні фонди, є декларацією незалежно від того, яку назву має такий документ: розрахунок, довідка, звіт тощо. Отже, податкова декларація має характер податкового розрахунку, відповідно до якого платник податків самостійно обчислює суму податку і несе обов'язок щодо своєчасності його сплати.

Найпоширенішою формою звітності при поданні податкової декларації є форма № 1ДФ (податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманих із них податку).

Податковий розрахунок за формою № 1ДФ подається окремо за кожний квартал (податковий період) протягом 40 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного кварталу. Якщо останній день терміну подання припадає на вихідний чи святковий день, то останнім днем цього

терміну вважається наступний за вихідним або святковим операційний (банківський) день. Окремий податковий розрахунок за календарний рік не подається.

У формі № 1ДФ відображається інформація лише про тих платників податку, яким у звітному кварталі було нараховано й виплачено доходи або лише нараховано їх, а також про тих, кому доходи у звітному кварталі не нараховувалися, але виплачувалися за попередні періоди. Якщо податковий агент не нараховував і не виплачував доходи то зазначену форму він не подає.

Тобто форма № 1ДФ подається не тільки в разі, якщо у звітному кварталі доходи були нараховані й виплачені, але й у разі якщо:

- доходи були лише нараховані, але не виплачені;
- доходи у звітному кварталі не нараховувалися, але виплачувалися за попередні періоди.

Юридичні особи, у тому числі бюджетні установи, форму № 1ДФ подають до органу ДПС за своїм місцем знаходженням.

Підприємства, що мають відокремлені підрозділи за іншим місцезнаходженням, ніж головне підприємство форму № 1ДФ на працівників цього підрозділу подають до органу ДПС:

- за місцезнаходженням такого підрозділу, якщо він має окремий ідентифікаційний код за ЄДРПОУ;
- за своїм місцезнаходженням, якщо підрозділ не має коду за ЄДРПОУ (у такому разі розрахунок за формою № 1ДФ подається у вигляді окремої порції).

Податкову декларацію подають до податкового органу за місцем проживання платника у двох примірниках, один з яких повертається платнику з позначкою посадової особи податкового органу про дату її прийняття. Підпис посадової особи має бути засвідчений. Податкові декларації приймають контролюючі органи без попередньої перевірки зазначених у них даних. Форму податкової декларації (розрахунку) встановлює центральний (керівний) орган контролюючого органу за узгодженням з комітетом Верховної Ради

України, що відповідає за проведення податкової політики. Затверджені форми податкових декларацій мають нормативно-правовий характер, що означає обов'язковість їх дотримання як для платника податків, так і для податкових органів.

Форма № 1ДФ подається на непошкодженому паперовому носії формату А4 (кількість аркушів не обмежується). Заповнюється вона машинописним текстом або друкованими літерами без замазувань, закреслень, виправлень та уточнень. Подання ксерокопій розрахунку не дозволяється.

Якщо штатна чисельність податкового агента становить:

– до 1000 осіб, то форма № 1ДФ подається єдиним документом на всіх платників податку, що працюють, однією порцією;

– понад 1000 осіб, то форма № 1ДФ подається кількома порціями, кожна з яких являє собою окремий податковий розрахунок зі своїм номером порції (при цьому термін подання останньої порції не повинен перевищувати встановленого терміну подання зазначеної форми).

Останній лист форми № 1ДФ або її копії, що надається юридичною особою, повинен бути завірений підписами керівника й головного бухгалтера та печаткою. У ній вказуються службові телефони осіб, які її підписали.

За наявності комп'ютерної техніки форми № 1ДФ подається у вигляді файлу даних, який передається в електронному вигляді (можливо, на дискеті), та його роздрукованої копії [46].

Зміст кожної графи форми № 1ДФ наведено в табл. 2.10.

В останньому рядку форми № 1ДФ указуються підсумкові суми, а в кінці розрахунку проставляються: кількість заповнених рядків, кількість фізичних осіб, про яких подано інформацію, та кількість аркушів (показники підсумкового рядка не враховуються).

Податковий орган може не визнати форму № 1ДФ, якщо в ній відсутні: обов'язкові реквізити, підписи відповідних посадових осіб, печатка податкового агента. У такому разі орган державної податкової служби

зобов'язаний звернутися до податкового агента з письмовою пропозицією про надання нового податкового розрахунку.

Таблиця 2.10

Особливості заповнення податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, сум утриманого з них податку

№	Назва графи	Зміст
Графа 1	№ з/п	Порядковий номер кожного рядка, що заповнюється
Графа 2	Ідентифікаційний номер	Десятирозрядний ідентифікаційний номер фізичної особи, про яку надається інформація. У разі виплати (нарахування) доходу фізичним особам (у тому числі СПД), у паспорті яких є відмітка про відмову від прийняття ідентифікаційного номера, у цій графі зазначається серія та номер паспорта (заповнюється 8 перших з 10 наявних у цій графі клітинок)
Графа 3а	Сума нарахованого доходу	Дохід, який нараховано фізичній особі протягом звітного кварталу без вирахування ПДФО та страхових внесків, незалежно від того, виплачений такий дохід чи ні. Нараховані доходи відображаються відповідно до ознаки доходу. Якщо у звітному кварталі платнику податку надавалися різні податкові соціальні пільги, то заповнюється стільки рядків з однією ознакою доходу, скільки було ознак податкової соціальної пільги.
Графа 3	Сума виплаченого доходу	Сума фактично виплаченого доходу платнику податку. До показника цієї графи включається також сума зарплати, яку нараховано в останньому місяці кварталу і яка підлягає виплаті в наступному місяці (якщо зарплата виплачується нерегулярно, то в цій графі показується сума фактично виплаченої зарплати)
Графа 4а	Сума нарахованого податку	Сума ПДФО, нарахована та утримана з доходу, нарахованого платнику податку
Графа 4	Сума перерахованого податку	Сума ПДФО, перерахована до бюджету. Податкові агенти, які виплачують заробітну плату регулярно та своєчасно, до показників цієї графи за звітний квартал включають ПДФО, розрахований із заробітної плати останнього місяця кварталу.
Графа 5	Ознака доходу	Ознака доходу згідно з Довідником ознак доходів
Графа 6	Дата прийняття на роботу	Дата (число, порядковий номер місяця, рік) прийняття фізичної особи на роботу у звітному періоді
Графа 7	Дата звільнення з роботи	Дата звільнення фізичної особи з роботи у звітному періоді. У разі неодноразового прийняття на роботу та звільнення фізичної особи протягом звітного кварталу заповнюється стільки рядків, скільки разів інформація про зміну місця роботи особи зустрічається у звітному кварталі
Графа 8	Ознака податкової соціальної пільги	Ознака податкової соціальної пільги, яка відповідає нарахованому доходу (за відсутності податкової соціальної пільги у звітному кварталі проставляється прочерк)
Графа 9	Ознака	Ознака „0”, якщо рядок потрібно ввести, або ознака „1”, якщо рядок потрібно вилучити (ця графа заповнюється тільки для нового звітного та уточнюючого податкових розрахунків)

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1. Перспективи оптимізації механізму нарахування податку на доходи фізичних осіб

Із проголошенням незалежності Україна стала на шлях самостійного розвитку, на шлях побудови ринкової соціально-орієнтованої економіки. Це був період становлення податкової системи, в основу якої покладено класичну схему податків, характерну для країн із розвиненою ринковою економікою. Застосування такої класичної схеми в умовах перехідного періоду, на тлі системної кризи та спаду виробництва, призвело до виникнення низки істотних проблем: збільшувалась кількість збиткових підприємств, зростало безробіття, ускладнювалася соціально-економічна ситуація в країні.

Зумовлювалося це насамперед тим, що акцент у податковій політиці було зроблено на фіскальній функції, а регулювальна була знівельована, тому проблема побудови ефективної податкової системи лишається однією з найактуальніших у процесі становлення ринкових відносин та закладення підвалин для економічного зростання в Україні.

Центральною ланкою сучасної податкової системи є оподаткування особистих доходів населення. На сьогодні залишається актуальним питання вдосконалення оподаткування доходів громадян в Україні в напрямку забезпечення принципу соціальної справедливості з огляду на велике розшарування суспільства, де 90 % населення мають низькі доходи й 10 % надвисокі.

На особливості прибуткового оподаткування населення в кожній конкретній державі впливає ряд факторів, серед яких можна виділити консервативність чи ліберальність економіки, ментальність та податкову культуру населення, економічну ситуацію в країні тощо.

Основний недолік податку на доходи фізичних осіб на сучасному етапі розвитку економіки України полягає у суперечливості податкового законодавства й економічних відносин, які склались у суспільстві.

Оподаткування заробітної плати є надзвичайно актуальною проблемою, яка зачіпає інтереси найманих працівників, визначаючи фактичний рівень їхніх доходів, роботодавців, на яких покладаються функції податкових агентів, та держави, котра є одержувачем утриманих та нарахованих на доходи працівників податків і внесків. Незважаючи на те, що зазначену проблему не можна назвати новою, дискусії між науковцями, практиками, представниками податкових органів щодо обґрунтованості й ефективності чинного механізму оподаткування заробітної плати та напрямів його реформування не припиняється.

На сьогодні, більшість держав використовують прогресивну шкалу оподаткування, оскільки саме вона як інструмент перерозподілу великих доходів на користь бідних громадян слугує встановленню соціальної справедливості у суспільстві.

Як уже зазначалося вище, згідно з Законом України „Про податок з доходів фізичних осіб” прогресивну систему оподаткування (яка діяла до 2004 р.) замінює пропорційна, яка передбачає перехід від шкали податкових ставок до застосування єдиної ставки податку. На нашу думку, такий перехід передчасний, тому що прогресивне оподаткування - це один з найвагоміших інструментів регулювання диференціації доходів населення, рівень якої за період реформування економіки має постійну тенденцію до зростання, і на сьогодні вона не подолана.

В тій ситуації яка зараз склалася в Україні доцільно було б залишити прогресивне оподаткування, змінивши лише саму шкалу. Враховуючи гостроту проблем у сфері розподільчих відносин в Україні, можна сказати, що відмова від прогресивного оподаткування - крок не тільки передчасний, але й необачний.

В Україні ж діє єдина ставка цього податку. Таке рішення було прийняте

з огляду на необхідність легалізації доходів, але, як вважає багато вчених, це все одно не стимулювало платників до детінізації своїх доходів.

До 2004 року в Україні діяла прогресивна шкала оподаткування, з мінімальною ставкою 10 % та максимальною - 40 %. Розмір ставки залежав від обсягу оподаткованого доходу, який вимірювався в кількості мінімальних зарплат. Що більшим був дохід особи, то вищу ставку податку застосовували до неї. Однак з 2004 року Україна перейшла на єдину пропорційну ставку оподаткування розміром 13 % (з 2007 р. - 15 %). З 2011 року діє базова ставка розміром 15 % для доходів, які за місяць не перевищують 10 мінімальних зарплат та 17 % - для доходів понад 10 мінімальних зарплат. Слід зауважити, що стягнення податку у розмірі 15 % для всіх верств населення не є до кінця виправданим, оскільки різні громадяни мають різні рівні доходів у формі заробітної плати. При цьому, доцільним, на наш погляд, є запровадження елементів прогресивної шкали, яка мала яскравий вигляд до 2004 року, і частково з'явилась у 2011 р. після запровадження Податкового кодексу України.

В той же час, слід зауважити на тому, що доцільним, що пропонована шкала відрізняється від діючих стандартів, тим, що не є в чистому вигляді прогресивної, адже доповнена окремими ознаками регресивності (табл. 3.1).

Запропонована шкала має чітко визначені ознаки прогресивної, з окремими елементами регресивної. При цьому, зв'язок ставки податку на доходів фізичних осіб і заробітної плати є досить доцільним тому, що заробітна плата – це одна з найскладніших економічних категорій і одне з найважливіших соціально-економічних явищ. Оскільки вона, з одного боку, є основним (і часто єдиним) джерелом доходів найманих працівників, основою матеріального добробуту членів їхніх сімей, а з іншого боку, для роботодавців є суттєвою часткою витрат виробництва і ефективним засобом мотивації працівників до досягнення цілей підприємства.

Таблиця 3.1

**Прогресивно -регресивна шкала для нарахування податку на доходи
фізичних осіб у формі заробітної плати**

Крок шкали (величина заробітної плати (ЗП)), грн	Розмір ставки ПДФО, %
до 1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ПММ)	7,5 %
від 1 до 2 прожиткових мінімумів для працездатних осіб	7,5 % із частини ЗП рівної 1 ПММ + 10,0 % із частини ЗП вище 1 ПММ
від 2 до 3 прожиткових мінімумів для працездатних осіб	10,0 % із частини ЗП рівної 2 ПММ + 12,5 % із частини ЗП вище 2 ПММ
від 3 до 5 прожиткових мінімумів для працездатних осіб	12,5 % із частини ЗП рівної 3 ПММ + 15,0 % із частини ЗП вище 3 ПММ
від 5 до 10 прожиткових мінімумів для працездатних осіб	15,0 % із частини ЗП рівної 5 ПММ + 17,0 % із частини ЗП вище 5 ПММ
від 10 до 17 прожиткових мінімумів для працездатних осіб	17,0 % із частини ЗП рівної 10 ПММ + 20,0 % із частини ЗП вище 10 ПММ
Понад 17 прожиткових мінімумів для працездатних осіб	15,0 %

Передбачена ставка податку на доходів фізичних осіб 7,5 % для заробітних плат розмір яких менше прожиткового мінімуму для працездатних осіб, обумовлюється існуючий на сьогодні порядком застосування податкової соціальної пільги та їх мінімальним розміром (50 % від мінімальної заробітної плати). Крім того слід зазначити, що використання в якості кроку шкали показника прожиткового мінімуму для працездатного населення не йде в суперечність з нинішніми особливостями нарахування податку на доходи фізичних осіб оскільки, даний показник відповідає показнику мінімальної заробітної плати.

Статистично доведений факт перебування показника середньомісячної заробітної плати, як в галузі сільського господарства загалом, так і в досліджуваному ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, за останні три роки, у діапазоні від 1 до 2 прожиткових мінімумів для працездатного населення, обумовлює, на наш погляд, доцільність використання нижчої, ніж передбачено на сьогодні ПКУ, однак прогресивно вищої ставки ПДФО. При цьому, слід зауважити на тому, що ставки податку в даній шкалі зростає не просто в абсолютному розмірі, а використовуються в комбінованій формі, враховуючи

ставки з попереднього кроку шкали.

Нижчі порівняно з передбаченими Податковим кодексом ставки податку для заробітних плат менших 3 прожиткових мінімумів для працездатного населення має, на нашу думку, компенсуватись за рахунок наступних факторів: застосування ставки 17 % до частини заробітної плати вже вище 5 (замість 10) прожиткових мінімумів для працездатного населення та використання ставка 20 % (замість 17 %) із частини заробітної плати вище 10 прожиткових мінімумів для працездатного населення.

Окремо слід наголосити на регресивній стороні даної шкали, яка має реалізуватись шляхом використання ставки 15 % до всієї заробітної плати, що вища 17 прожиткових мінімумів для працездатного населення.

Така гранична межа зміни типу шкали із прогресивного на регресивний відповідає граничній величині оподатковуваного доходу окремої фізичної особи у вигляді заробітної плати з якого утримується Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і тому, цілком логічно може бути податковою межею й для справляння подіту на доходи фізичних осіб.

Хоча повністю не стягувати даний податок із заробітної плати, навіть вище даної межі, не є виправданим зважаючи на виняткову важливість його (податку) у наповненні доходів місцевих бюджетів.

Загалом регресивний елемент запропонованої шкали направлено на врахування інтересів платників податку з високим рівнем доходу, щодо оптимізації ними їх податкового навантаження і легалізації отриманої заробітної плати.

В наступній таблиці здійснено прогнозні порівняльні розрахунки за умов застосування запропонованої прогресивно-регресивної шкали оподаткування заробітної плати податком на доходи фізичних осіб.

Так, використання запропонованої прогресивно-регресивної шкали передбачає менші розміри податку при порівняно нижчих розмірах заробітної плати - до десяти та після сімнадцяти прожиткових мінімумів для

працевдатного населення. Тоді коли традиційний існуючий підхід в оподаткуванні передбачає менші суми ПДФО із заробітних плат в межах від 10 до 17 прожиткових мінімумів для працевдатного населення.

Позитивним наслідком застосування пропонованої прогресивно-регресивної шкали, на наш погляд, має стати створення підстав для детінізації трудових доходів населення шляхом легалізації виплат заробітної плати найманим працівникам.

Причому, саме така ситуація є однаково вигідною, як самим громадянам– платникам податку, так і державі на користь якої він справляється. Для працівників це збільшення суми заробітної плати, яка фактично отримується після оподаткування, а для держави це розширення бази оподаткування шляхом збільшення об'єктів оподаткування податком на доходи фізичних осіб.

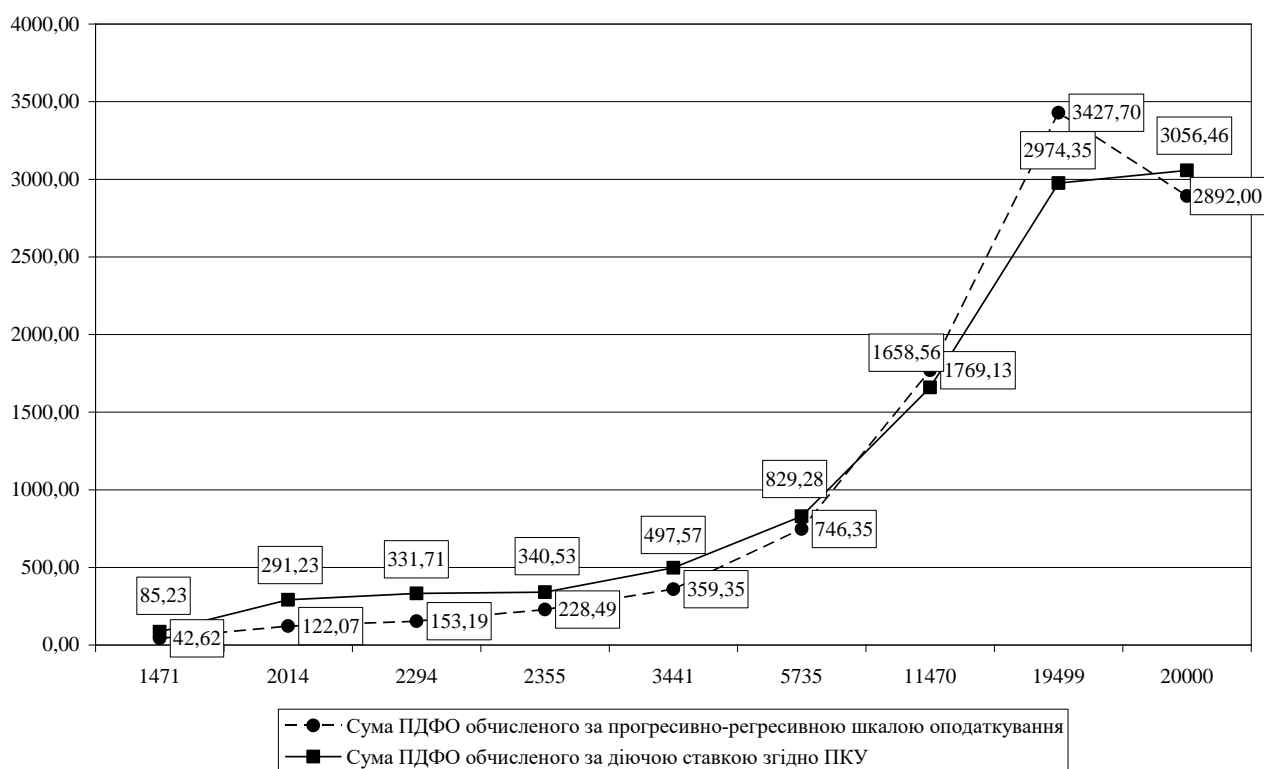

Рис. 3.1. Величина ПДФО утриманого із різних розмірів заробітної плати

Для найманих працівників досліджуваного ТОВ „ІПК „Полтавазерно-продукт” розмір економічної вигоди від застосування прогресивно регресивної

шкали обчислено з використання розрахунково встановлених розмірів середньомісячної заробітної плати та середньооблікової чисельності найманих працівників (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Нарахування податку на доходи фізичних осіб у ТОВ „ІПК „Полтава-зернопродукт” за традиційною та прогресивною шкалою

Показник	Традиційна (діюча) методика нарахування ПДФО на заробітну плату	Прогресивно-регресивна методика нарахування ПДФО на заробітну плату
1	2	3
1. Середньомісячна заробітна плата за 2019 – 2021 рр., грн	2014	2014
2. Середньооблікова чисельність найманих працівників за 2019 – 2021 рр., осіб	1134	1134
3. Середня сума ПДФО за 2019 – 2021 рр., грн	291,23	122,07
4. Загальна річна сума ПДФО в середньому за 2019 – 2021 рр., грн	3963057,84	1661128,56
5. Відхилення (+,-) суми ПДФО за прогресивно-регресивною і традиційною методикою	X	-2301929,28
6. Середньомісячна заробітна плата станом на 2022 р., грн	2355	2355
7. Середньооблікова чисельність найманих працівників станом на 2022 р., осіб	1072	1072
8. Прогнозна середня сума ПДФО на 2022 р., грн	340,53	228,49
9. Прогнозна загальна сума ПДФО на 2022р., грн	4380577,92	2939295,36
10. Відхилення (+,-) суми ПДФО за прогресивно -регресивною і традиційною методикою	X	-1441282,56

Розрахунки здійснені в табл. 3.2 доводять економічну виправданість запропонованих змін в обкладанні податком на доходи фізичних осіб у вигляді заробітної плати. Порівняльні розрахунки свідчать, що в ТОВ „ІПК „Полтава-зернопродукт” наймані працівники за досліджуваний період 2019 – 2021 рр. в середньому щорічно економитимуть 2301929,28 грн, або по 2029,92 грн на кожного.

В той же час, аналогічні прогнозні порівняльні розрахунки здійснені на 2022 рік також підтверджують встановлений факт вигідності пропонованого підходу в оподаткуванні саме для найманих працівників.

Саме така тенденція яскраво доводить той факт, що створення державою умов для економічного зростання і покращення фінансових результатів діяльності роботодавців різних галузей національної економіки, зокрема аграрного сектору АПК в кінцевому випадку призведе до зростання рівня заробітної плати і як наслідок приросту надходжень від сплати податку на доходи фізичних осіб.

Система оподаткування доходів населення як складова системи оподаткування країни постійно змінюється під впливом кумулятивної дії факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру, що зумовлює необхідність проведення адекватних змін і реформ. При цьому головною і найскладнішою проблемою, що виникає на шляху практичного запровадження реформаційних заходів у сфері оподаткування доходів населення, є їх теоретико-методологічне обґрунтування, покликане забезпечити оптимальні шляхи здійснення такого реформування.

При цьому, наголошуємо на виправданості пропорційного підходу до оподаткування інших видів доходів фізичних осіб з одночасним диференційованим підходом до встановлення ставок, залежно від їх видів.

Тому, першим кроком на шляху підвищення фіскальної ефективності податку з доходів фізичних осіб було перетворення його з податку із заробітної плати на податок з усіх джерел доходів населення, а також створення умов для виведення доходів із тіні. Частково зазначені підходи вже реалізовано в Законі України „Про податок з доходів фізичних осіб”, та розвинуто в Податковому кодексі України, яким передбачено доповнення бази оподаткування за рахунок:

- доходу, отриманого платником податку внаслідок прийняття ним у спадщину коштів, майна, майнових чи немайнових прав;
- доходів від операцій із продажу об'єктів нерухомого майна;
- доходів у вигляді дивідендів;
- доходів від операцій із продажу або обміну рухомого майна;
- доходів від надання майна в оренду або суборенду;
- доходу, отриманого платником податку від його працедавця як

додаткове благо.

Підсумовуючи вище сказане, зауважено на те, що вітчизняна методика пільгового оподаткування доходів фізичних осіб у певній мірі відповідає світовій практиці, в якій найпоширенішими методами пільгового оподаткування є зниження податкової ставки на певний період, звільнення від сплати податку, надання податкового кредиту, використання неоподаткованого мінімуму та пільгове оподаткування доходів при здійсненні окремих видів витрат.

Проте в даному контексті в Україні потребує подальшого практичного впровадження система прямого оподаткування доходів фізичних осіб, яка б базувалася на диференційованому підході в оподаткуванні різних верств населення із урахуванням сімейного стану, кількості та віку дітей. З урахуванням цього до пріоритетних напрямів розвитку оподаткування доходів фізичних осіб можна віднести такі: зниження податкового тиску на населення за рахунок зниження ставок непрямих податків; введення неоподаткованого податком з доходів мінімуму рівного 50 % прожитковому мінімуму; запровадження механізму прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб з метою реалізації принципу соціальної справедливості; формування податкової культури. Це дало б поштовх до посилення соціальної складової системи оподаткування.

3.2. Використання позитивного зарубіжного досвіду для реформування діючої системи прибуткового оподаткування громадян України

На початковому етапі свого функціонування податкова система України спричинила кризові явища у механізмі розподілу фінансових ресурсів мільйонів громадян на користь держави, а тому сформувала чіткий стереотип несправедливості, який трансформувався в досить розвинений інститут приховування доходів. У цій ситуації податкове законодавство довело свою недієздатність в пошуку оптимального відношення податкових ставок,

податкових пільг, які б враховували складну соціально-економічну ситуацію в країні на фоні кризових явищ у всіх сферах суспільного життя.

На відміну від вітчизняних реалій зовсім інший підхід до платників податків із доходів фізичних осіб в іноземних державах, де стан демократії та суспільні норми в значній мірі мають вплив на побудову та функціонування фіскальної політики, яка передовсім спрямована на вирішення соціальних питань та економічну мотивацію домогосподарств, а вже потім на забезпечення уряду фінансовими ресурсами.

Прибутковий податок в іноземних державах має подвійне значення та термінологію.

По-перше, він застосовується на означення податку з юридичних осіб і практично є податком на прибуток підприємств.

По-друге, цей термін застосовується на означення податку, який сплачують фізичні особи. Прибутковий податок існує в різних країнах світу і має, як правило, прогресивний характер, тобто нараховується за прогресивною шкалою. Його сплата здійснюється фізичною особою із сукупного доходу, одержаного нею протягом фінансового чи календарного року. База оподаткування складається з різних видів доходів фізичних осіб зокрема це: заробітна плата, пенсії, доходи від підприємницької діяльності, доходи від використання нерухомої власності, фінансових інструментів та депозитних вкладень.

Реформування прибуткового оподаткування доходів фізичних осіб розглядається в роботах зарубіжних дослідників у таких аспектах:

- прогресивним чи пропорційним має бути оподаткування доходів громадян;
- які ставки прогресії чи які ставки пропорційного оподаткування застосовувати;
- можливість застосування єдиної ставки оподаткування;
- який має бути неоподатковуваний мінімум;

– яка має бути база оподаткування, тобто що вважати доходом і що оподатковувати.

Іноземні системи прямого оподаткування доходів фізичних осіб мають уже досить апробовану часом практику становлення та розвитку на базі глибокого усвідомлення кожним платником податку свого конституційного обов'язку - сплати податків.

Значні соціальні видатки та постійна увага держави до платника податків поступово виховали свою податкову культуру, яка зовсім інша від вітчизняних реалій. Також по іншому розуміється і сутність категорії „податок”: в Німеччині – це підтримка, яку громадяни надають державі; у Великобританії – це обов'язок перед державою; у США податок розуміється як „такса”; у Франції – як обов'язкова плата. Для нашої держави, як не прикро, розуміння даної фінансової категорії зводиться лише до примусового платежу.

На відміну від України, де порядок, ставки, правила оподаткування податком із доходів фізичних осіб встановлюються виключно на загальнодержавному рівні, в іноземних державах органам місцевого самоврядування надано досить широке право в сфері податкової юрисдикції. У таких країнах Європи, як Болгарія, Кіпр, Естонія, Греція, Латвія, Норвегія, Румунія, особистий прибутковий податок належить до місцевих податків, а в Бельгії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії органи місцевого самоврядування самостійно визначають ставки, за якими будуть оподатковуватися доходи громадян.

Досить цікавою є практика справляння податку в Китайській Народній Республіці. Держава надає право податковим агентам компенсувати витрати на забезпечення сплати податку в розмірі 2 % від суми утриманого податку. На відміну від вітчизняних реалій, в яких передові комп'ютерні технології в процесі подання податкової звітності тільки почали застосовуватися на практиці, в Австралії визначення податкового зобов'язання та суми податку, що підлягає поверненню, за допомогою інформаційних технологій є вже досить широко апробованим. Пересічний платник податку може скористатися

через мережу Internet так званим tax calculator - податковим калькулятором, робота якого побудована за принципом алгоритму. Задаючи суму отриманого доходу та параметри, що є характерними для платника податку (пільги, знижки, витрати), програма самостійно обраховує необхідні фіскальні показники.

Світовий Податковий кодекс закріплює такі основні вимоги, яких потрібно притримуватися при створенні ефективної податкової системи:

- запровадження єдиного загального кодексу на всі податки замість безлічі податкових законів;
- відмова від протекціоністських податків. Ця умова є обов'язковою для виконання в контексті інтеграції в світову економіку;
- відмова від податкових пільг і закріплення їх субсидіюванням;
- створення ефективно діючої й високо компетентної податкової служби.

В усьому світі в системі податкових відносин важливе місце посідає показник „граничний дохід” - мінімальний розмір отриманого доходу, з якого починається сплачуватися податок. У розвинутих країнах світу система прибуткового оподаткування будується таким чином, що показник „граничний дохід” залежить від кількості дітей, сімейного стану платника та способу оподаткування за єдиною чи роздільною системою.

В таких країнах, як Ірландія, Корея, Мексика, Туреччина, середньо-зважена величина граничного доходу (неоподаткованого мінімуму), з якого починається сплачуватись податок з доходів фізичних осіб становить 30 % від середньої заробітної плати у виробничому секторі. Якщо порівнювати з нашою державою, то ця цифра становить 17 грн, тобто приблизно лише 3 % від мінімальної заробітної плати, що є зовсім не відповідним. За ці мізерні кошти людина не може задовольнити навіть свої мінімальні потреби.

Іноземні системи оподаткування спрямовані на формування кінцевого доходу домогосподарств таким чином, щоб кожна фізична особа мала в користуванні після оподаткування дохід, достатній для фінансування всіх необхідних витрат на задоволення своїх потреб.

Одна з найбільш розвинених систем індивідуального прибуткового податку із широкою системою податкових вирахувань діє в Нідерландах. У цій країні існує п'ять видів податкових відрахувань, що залежать від віку, кількості дітей, доходу батьків і відрізняються сумою, на яку дозволено зменшувати оподатковуваний дохід (в євро на одну дитину). Тому з метою нівелювання певних негативних наслідків, посилення соціальної складової системи та стимулювання демографічної ситуації в нашій країні, дієвим буде прив'язати розмір і право на надання податкової соціальної пільги до сімейного складу одружених платників із урахуванням кількості неповнолітніх дітей.

Як ми знаємо, більшість держав використовують прогресивну шкалу оподаткування, оскільки саме вона як інструмент перерозподілу великих доходів на користь бідних громадян слугує встановленню соціальної справедливості у суспільстві.

Так, у США ставки оподаткування доходів фізичних осіб коливаються від 15 % до 35 %, у Німеччині – від 14 % до 47 % залежно від розміру доходу платника.

Доцільним для забезпечення соціально-економічної справедливості податкової політики в Україні є застосування таких моментів зарубіжного досвіду, як: врахування сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, наявності дітей та утриманців тощо. Такого роду нюанси потрібно враховувати при зміні Податкового кодексу України.

Економічно розвинені країни характеризуються не тільки високим рівнем доходів, а й високими ставками податків. При цьому в більшості країн застосовується так звана прогресивна шкала - що більший дохід, то вища ставка податку з доходів (табл. 3.3).

На відміну від України, де порядок, ставки, правила оподаткування податком з доходів фізичних осіб встановлюються виключно на загальнодержавному рівні, в іноземних державах органам місцевого самоврядування надано досить широке право у сфері податкової юрисдикції.

Таблиця 3.3

Ставки податку на доходи фізичних осіб в окремих країнах світу

Країна	Ставка ПДФО, %	Країна	Ставка ПДФО, %	Країна	Ставка ПДФО, %
Австрія	21-50	Канада	15-29	Словаччина	19
Бельгія	54	Китай	5-45	Словенія	16-41
Болгарія	10	Кіпр	20-30	США	15-35
Бразилія	7,5-27,5	Латвія	26	Туніс	15-35
Велика Британія	0-50	Литва	15	Туреччина	15-35
Греція	0-45	Люксембург	39	Угорщина	41
Данія	52	Мальта	15-35	Україна	15-17
Естонія	21	Нідерланди	0-52	Фінляндія	7-30,5
Ізраїль	10-45	Німеччина	14-47	Франція	5,5-46,6
Індія	10-30	Польща	18-40	Чехія	15
Індонезія	5 -30	Португалія	0-42	Чорногорія	12
Ірландія	20-41	Росія	13	Швеція	56
Іспанія	43	Румунія	16	Японія	5-50
Італія	23-45	Сербія	10-20		

Слід зазначити, що ставка податку на доходи фізичних осіб у країнах світу є значно вищою, ніж в Україні. Серед держав – членів ЄС найвищі прогресивні ставки податку мають Данія - 52 %, Швеція – 56 %, Нідерланди – 52 %, Австрія – 50 %, Німеччина – 47 %. Найнижчі ж розміри зафіксовано у Румунії – 16 %, Чехії – 15 %, Литві – 15 %, Болгарії – 10 %.

Основним показником, який впливає на встановлення податкових ставок, є співвідношення доходів між найбагатшими і найбіднішими прошарками суспільства. Такий підхід є не лише виправданим з позиції соціальної справедливості. Він є непоганим стимулом для ефективного функціонування економіки. Вилучаючи у найбільш забезпечених верств надлишки доходів через прогресивне оподаткування, держава все одно залишає їм достатньо коштів для споживання. Частина доходів, яка забирається у багатих, перерозподіляється на користь бідних верств і стимулює загальний попит на товари і послуги. Як правило, держава може раціональніше розпорядитись надлишком вилучених коштів, ніж приватні особи.

Підприємці на інвестиційні проекти витрачають в середньому до 30 % своїх доходів, а решта йде на задоволення особистих потреб. Тому податок з

доходів фізичних осіб у світі не розглядають, на відміну від наших урядовців, засобом стимулювання інвестицій. Там цю функцію виконують зовсім інші податкові механізми (податок на прибуток юридичних осіб, прискорена амортизація, податкові пільги для інвестиційної діяльності).

У більшості економічно розвинутих країн світу громадяни з невисокими зарплатами звільняються від сплати податку з доходів фізичних осіб. Натомість основний тягар наповнення бюджету лягає на заможні верстви населення, для яких встановлена прогресивна шкала оподаткування.

Для прикладу, в Австралії функціонує п'ять ставок податку. Люди, чий доходи за рік менші 6000 доларів, звільняються від оподаткування. Громадяни ж, доходи яких перевищують 180 тисяч доларів, 45 % свого доходу віддають у державний бюджет. В Канаді не оподатковуються доходи розміром до 10382 доларів. А ось ті, хто отримав понад 128 тисяч, зобов'язані сплатити 29 % свого заробітку в казну. Ставки федерального податку в США складаються з шести рівнів і також залежать від сімейного статусу особи. Найменшу частину свого доходу (15 %) віддають ті, хто отримує за рік до 8375 доларів. Якщо ж мова йде про громадян, котрі перебувають у шлюбі, то сума зростає вдвічі.

Також варто відзначити вагому роль податку з доходів фізичних осіб в структурі державних бюджетів країн світу. Він посідає перше місце в статті доходів таких країн, як Великобританія, Канада, США, Німеччина, Данія, Японія тощо.

У світі спостерігається тенденція до зростання частки цього виду оподаткування в загальній структурі доходів. При цьому, як правило, існує певний неоподаткований мінімум, а максимально можливі ставки податку не виходять за межі 50 %.

Навіть в Китаї найбільш бідні верстви населення, а також мешканці сільської місцевості звільнені від сплати податку з доходів. Так, мінімальний неоподатковуваний мінімум в цій азійській країні становить 3000 юанів (456 доларів).

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновки:

1. Необхідно відмовитися від спроб суто фіскального підходу до наповнення бюджету. Основним критерієм має слугувати максимізація функції суспільного добробуту;

2. Потрібно виправити недоліки чинного законодавства щодо оподаткування доходів фізичних осіб, включаючи порушення існуючої ієрархії доходів;

3. Система оподаткування доходів громадян має бути прогресивною. Однак прогресія повинна бути розрахована таким чином, щоб ураховувати реальний, наявний у цей час діапазон доходів громадян;

4. Реформування прибуткового оподаткування фізичних осіб має відбуватися в комплексі з реформуванням усього податкового навантаження на фонд оплати праці (Пенсійний фонд та фонди соціального страхування), щоб мати оптимальне податкове навантаження й повну легалізацію доходів громадян.

Отже, можна впевнено стверджувати, що оподаткування доходів населення в Україні потребує докорінної перебудови, яка має базуватися на використанні передового зарубіжного досвіду, а не зводитися до копіювання моделі оподаткування інших країн. Економіка кожної держави має свої особливості, які варто враховувати при побудові ефективної податкової системи. Звичайно, держави з високим рівнем розвитку економіки при оподаткуванні доходів громадян вирішують завдання, які не є ключовими для українського суспільства. Це пов'язано з тим, що рівень розвитку нашої економіки значно нижчий від розвинених країн, проте, спираючись на їхній досвід, можна вмонтувати певні світові здобутки в українську систему оподаткування.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено оцінку теоретичних засад організації та практичних аспектів функціонування системи оподаткування трудових доходів фізичних осіб й запропоновано окремі підходи до вирішення наукового завдання удосконалення діючого механізму прибуткового оподаткування фізичних осіб. Результати дослідження дали підстави зробити висновки теоретичного, методичного і практичного характеру, які зводяться до наступного:

1. Уточнено суспільний зміст і матеріальну основу податків, який виявляється в перерозподілі національного доходу, у тому, що вони є частиною єдиного процесу відтворення, спеціальною формою виробничих відносин. Матеріальна основа податків полягає в тому, що вони є сумою грошових коштів, мобілізованих державою платників податків. При цьому доведено, що найбільш повним трактуванням сутності та економічного змісту податку на доходи фізичних осіб є механізм перерозподілу частини доходів окремих громадян на користь держави для фінансування потреб її бюджету на місцевому рівні.

2. Теоретично досліджено, що розвиток оподаткування доходів громадян характеризується постійними змінами, в результаті яких можливою стає реалізація захисту населення за різними світовими моделями, відмінними за масштабами охоплення, принципами функціонування, способами фінансування та формами вираження.

3. Досліджено фінансовий стан ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, що є базою для виконання роботи. Після проведених аналітичних розрахунків ми можемо говорити про деяке покращення стану його фінансово-господарської діяльності. Так, значення показників оцінки майна свідчать про загальне збільшення активів ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” за останні три роки на 315300 тис. грн, або на 79,5 %. Такому збільшенню сприяло, в першу чергу, збільшення величини оборотних активів підприємства на 25441 тис. грн, або

на 76,7 %. В той час як необоротні активи за аналогічний період, в абсолютному виразі зросли порівняно на меншу суму – 28251 тис. грн, однак у відносному аж на 43,9 %. Одночасно слід відмітити факт значного зростання витрат майбутніх періодів із 180 тис. грн у 2019 р. до 32619 тис. грн, або більше ніж у 179 раз.

Оцінюючи склад і структуру капіталу ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” за 2019 - 2021 рр. можемо сказати, що в структурі пасивів на кінець 2021 року власний капітал займав 63,0 %, що на 13,6 % нижче відповідного показника 2019 року. При загальному зменшенні частки власного капіталу ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” у відносному виразі його абсолютний розмір за останні три роки зріс на 144788 тис. грн, що пояснюється деяким зростанням розміру нерозподіленого прибутку.

Окремо, здійснені розрахунки свідчать про те, що тип фінансової стійкості ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” за останні три роки не змінився і відповідає абсолютній фінансовій стійкості. Також значно покращились за останні три роки значення показників ліквідності та платоспроможності.

4. Обґрунтовано, що розрахунок податку на доходи фізичних осіб на досліджуваному підприємстві проводиться за формулою, встановленою чинним податковим законодавством. Оцінка динаміки нарахування податку в ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” з доходів, що можуть виступати предметом для стягнення досліджуваного податку вказує на стабільне зростання сумарних розмірів доходів нарахованих податковим агентом, в ролі якого виступає ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, як своїм найманим працівникам, так і особам, які є власниками частки підприємства, володіючи майновими та земельними паями. Причому така тенденція є стабільно зростаючою, як в розрізі кварталів, так і по загальних річних розмірах. Так, в 2020 р. порівняно з 2019 р. таке зростання становило 2542326,66 грн, або 7,2 %, а за наступні два роки вже 11404430,71 грн, (29,9 %). Зростання розмірів нарахованих доходів під кінець року пояснюється тим фактом, що сама в четвертому кварталі відбувається нарахування і виплата основної частини доходів власникам майнових та

земель-

них часток ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”.

5. Дослідження складу та структури доходів, які ТОВ „ІПК „Полтава - зернопродукт” виплачує на користь фізичних осіб свідчить, як про зростання їх загального розміру зростанні за останні три роки, так і про те, що за 2019 – 2020 рр. загальне зростання нарахованих доходів забезпечувалось виключно приростом величини доходів нарахованих власникам майнових та земельних паїв, тоді коли інші два види доходів: заробітна плата та виплати за цивільно-правовими договорами – зменшились, як у абсолютному, так і у відносному розмірах. За наступні два роки приросту зазнали всі види виплачуваних підприємством доходів. Однак різні відносні темпи приросту цих доходів обумовлюють подальші структурні зміни в їх складі в напрямку зростання частки доходів виплачених власникам майнових та земельних паїв.

6. Дослідження динаміки нарахованих доходів та нарахованого податку з доходів працівників ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” саме у вигляді заробітної плати та виплат прирівняних до неї вказує на те, що за період 2019 - 2020 рр. в ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” середньомісячна зарплата збільшилась на 10,2 %, а саме з 1754,85 грн до 1933,49 грн. Поряд з цим зменшення чисельності працівників (з 1222 осіб у 2019 р. до 1108 осіб у 2020 р.) сприяло практичній незмінності розміру нарахованої заробітної плати – зменшення на 0,1 %. В той же час, значне зростання, в силу зміни умов для застосування, кількості найманих працівників, що користувались податковими соціальними пільгами призвело до зменшення розміру податку на доходів фізичних осіб на 3,3 %. За наступні роки 2020 - 2021 рр. зазначені фактори сукупно забезпечили збільшення надходжень до бюджету від ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” у формі сплати податку на доходів фізичних осіб на 18,5 % з 3004863,93 грн до 3562084,93 грн. При цьому, на динаміку сплаченого податку за цей період, факт використання податкових соціальних пільг, значного впливу не мав, оскільки чисельність осіб, які ними користувались за досліджуваний період практично не змінилась.

7. Податкові агенти, зокрема й ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” за результатами звітнього податкового кварталу подають до податкових органів Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку та сум утриманого з них податку де узагальнюють процес нарахування податку на доходи фізичних осіб стосовно здійснених виплат доходів в розрізі окремих місяців. Наймані працівники ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” в разі отримання доходів, які підлягають оподаткуванню, але не від нього зобов’язані щорічно подавати Декларацію про доходи та майновий стан.

8. Обґрунтовано доцільність запровадження комбінованого підходу до нарахування податку для різних видів доходів фізичних осіб. Так, для домінуючого виду таких доходів – заробітної плати розроблено механізм використання прогресивно-регресивної шкали нарахування податку. Статистично доведений факт перебування показника середньомісячної заробітної плати, як в галузі сільського господарства загалом, так і в досліджуваному ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт”, за останні три роки, у діапазоні від 1 до 2 прожиткових мінімумів для працездатного населення, обумовлює, на наш погляд, доцільність використання нижчої, ніж передбачено на сьогодні ПКУ, однак прогресивно вищої ставки ПДФО. При цьому, слід зауважити на тому, що ставки податку в даній шкалі зростає не просто в абсолютному розмірі, а використовуються в комбінованій формі, враховуючи ставки з попереднього кроку шкали.

Здійснені розрахунки свідчать, що в ТОВ „ІПК „Полтавазернопродукт” наймані працівники за досліджуваний період 2019 – 2021 рр. в середньому щорічно економитимуть 2301929,28 грн, або по 2029,92 грн на кожного. В той же час, аналогічні прогностичні порівняльні розрахунки здійснені на 2022 рік також підтверджують встановлений факт вигідності пропонованого підходу в оподаткуванні саме для найманих працівників. Саме така тенденція яскраво доводить той факт, що створення державою умов для економічного зростання і покращення фінансових результатів діяльності роботодавців різних галузей

національної економіки, зокрема аграрного сектору АПК в кінцевому випадку призведе до зростання рівня заробітної плати і як наслідок приросту надходжень від сплати податку на доходи фізичних осіб.

9. Дослідження досвіду побудови і функціонування податкових систем в розвинених країнах світу дає можливість зробити висновок про те, що оподаткування доходів фізичних осіб в усіх цих країнах здійснюється диференційовано. При чому ставки податків в багатьох країнах є вищими, ніж в Україні. Більшість держав використовують прогресивну шкалу оподаткування, оскільки саме вона як інструмент перерозподілу великих доходів на користь бідних громадян слугує встановленню соціальної справедливості.

10. Доведено доцільність використання автоматизованого процесу нарахування заробітної плати, що сприятиме отриманню більш повної, детальної та з урахуванням усіх нюансів інформації при обрахуванні заробітної плати, що сприятиме зменшенню навантаження на бухгалтерію ТОВ „ПК „Полтавазернопродукт”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухів В. Податок з доходів фізичних осіб – основа місцевих бюджетів. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 2. С. 59-65.
2. Безкровний О.В., Ладжи́на Я.Д., Лебединський В.О. Розвиток оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та світі. *Економіка і підприємництво: організаційно-методологічні аспекти обліку, фінансів, аудиту та аналізу* : зб. наук. праць за резул. наук. конф. молодих вчених. Випуск 11. Полтава : ПДАА, 2013. С. 203 – 208.
3. Бикова Г. Податкова соціальна пільга: порядок застосування. *Дебет Кредит*. 2022. № 12. С. 58-63.
4. Васильєв Г. Податок з доходів фізичних осіб. *Все про бухгалтерський облік*. 2019. № 29. С. 53-55.
5. Васюк Ю. Про деякі практичні аспекти організаційного державного податкового контролю в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 88-89.
6. Гега П. Т. Правовий режим оподаткування в Україні. К. : Юрінком, 2021. 144 с.
7. Герасим М. П. Система оподаткування та її інформаційно-технічне забезпечення : навч. посіб. К. : ВД „Професіонал”, 2016. 736 с.
8. Даниленко А. Проблеми оподаткування доходів населення : теорія і практика. *Фінанси України*. 2019. № 11. С. 122-124.
9. Декларування доходів. *Все про бухгалтерський облік*. 2019. № 18. С. 29-37.
10. Демиденко Л. М. Податкова система : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2017. 184 с.
11. Державна податкова адміністрація України Про затвердження форми Податкової декларації з податку на доходи фізичних осіб / Державна податкова адміністрація України. *Офіційний вісник України*. 2011. № 10. С. 305-312.
12. Добродій Т. Податок на доходи фізичних осіб. *Вісник податкової служби України*. 2020. № 4. С. 11-19.

13. Дондик І. Фінансовий контроль органів державної податкової служби України, як система прийомів і методів. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2009. № 6. С. 84-88.
14. Єфименко Т. Податковий кодекс України як перший крок на шляху реформування вітчизняної податкової системи. *Фінанси України*. 2010. № 12. С. 3-11.
15. Про екологічну експертизу : Закон України від 18 листопада 2012 року – № 5456-17 зі змінами та доповненнями. <http://www.zakon.gov.ua>.
16. Про охорону праці : Закон України від 30 червня 2002 р № 785-XIV зі змінами і доповненнями. *Урядовий кур'єр*. 2002. № 87. С. 25-54.
17. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 26 червня 1991 р. № 1268-XII. <http://www.rada.gov.ua>.
18. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від 22 травня 2003 р. № 889. <http://www.rada.gov.ua>.
19. Захарченко В. Декларування доходів громадян. *Вісник податкової служби України*. 2019. № 4. С. 33-35.
20. Кловська Ю. Податок на доходи фізичних осіб. *Дебет Кредит*. 2022. № 18-19. С. 38-39.
21. Коляда Т. Особливості фіскальної ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в умовах інтеграції. *Фінанси України*. 2018. № 6. С. 70-76.
22. Корнус В. Г. Удосконалення прибуткового оподаткування громадян в Україні. *Фінанси України*. 2019. № 10. С. 19-27.
23. Кравчук О. Податковий кодекс за новим кодексом. *Дебет Кредит*. 2011. № 5. С. 36-43.
24. Краснокутська Л. Оподаткування доходів фізичних осіб. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 3. С. 49-55.
25. Крисоватий А. І. Податкова система : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2020. 331 с.

26. Кучерявенко Н. П. Податкове право : підручник. Харків : Легас, 2021. 584 с.
27. Литвиненко Я. В. Податкова політика : навч. посіб. Київ : МАУП, 2020. 224 с.
28. Майбурова І. Теорія і практика податкових реформ: звіряємо пропозиції. *Фінанси України*. 2017. № 9. С. 61-70.
29. Мартиненко В. П. Основні напрямки розвитку оподаткування доходів фізичних осіб. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 5. С. 70-73.
30. Матюшенко І. Ю. Основи фінансового менеджменту : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 220 с.
31. Мельник В. М. Адміністрування податків в історичній ретроспективі. *Фінанси України*. 2021. № 10. С. 42-50.
32. Міжнародне оподаткування : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 550 с.
33. Нечай Н. В. Нариси з історії оподаткування. *Вісник податкової служби*, 2002. С. 42-50.
34. Нововедення щодо податку з доходів фізичних осіб. *Урядовий кур'єр*. 2010. 10 лютого. С. 6.
35. Охорона праці. *Все про бухгалтерський облік*. 2008. № 47. С. 3-36.
36. Прокопенко О. Податкова соціальна пільга. *Урядовий кур'єр*. 2011. 12 вересня. С. 7.
37. Податки в зарубіжних країнах : оперативний конспект лекцій для студентів напряму підготовки „Економіка і підприємництво” ОКР „Бакалавр”, професійного спрямування „Фінанси, банківська справа і страхування”. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. 62 с.
38. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посіб. Харків : „Інжек”, 2020. 492 с.
39. Податкова система : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 456 с.

40. Податкова система : навч. посіб. : друге видання перероблене і доповнене. / Л. О. Омелянович, О. О. Папаїка, В. О. Орлова, Г. Є. Долматова, О. В. Веретинникова. Донецьк : Дон ДУЕТ, 2009. 276 с.
41. Податок з доходів фізичних осіб. *Все про бухгалтерський облік*. 2009. № 79. С. 4-79.
42. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Вісник податкової служби України*. 2020. № 46. С. 2-232.
43. Про оподаткування доходів фізичних осіб : оподаткування матеріальної допомоги. *Праця і заробітна плата*. 2019. № 38. С. 8-9.
44. Профілактика нещасних випадків – складова безпека праці. *Урядовий кур'єр*. 2018. 26 квітня. С. 4.
45. Рябчук О. Г. Оподаткування доходів громадян та пропонування праці. *Економіка і регіон*. 2018. № 1. С. 131-134.
46. Рябчук О. Необхідність удосконалення адміністрування податку з доходів фізичних осіб. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 1. С. 82-87.
47. Соколовська А. М. Основи теорії податків : навч. посіб. Київ : Кондор, 2010. 326 с.
48. Субботович Ю. Л. Податок із доходів фізичних осіб у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. *Економіка АПК*. 2022. № 4. С. 78-82.
49. Сук Л. Податкові соціальні пільги. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2021. № 6. С. 29-33.
50. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Частина I. Полтава : ПДАА, 2009. 406 с.
51. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Частина II. Полтава : РВВ ПДАА, 2009. 399 с.
52. Федоров М. І. Охорона праці в галузі. Полтава : ТОВ „Видавництво „ІнтерГрафіка”, 2015. 297 с.
53. Фрадинська О. А. Основи оподаткування : навч. посіб. Львів : Новий світ, 2010. 344 с.

54. Фролова Н. Б. Пропорційний податок з доходів: особливості та досвід використання. *Фінанси України*. 2019. № 10. С. 34-41.

55. Харитоновна Н. Як правильно задекларувати свої доходи : податок з доходів фізичних осіб. *Все про бухгалтерський облік*. 2021. № 15. С. 13-16.

56. Чугунов І. Я. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання. *Фінанси України*. 2021. № 4. С. 3.

57. Швабій К. Міжнародний досвід реформ у сфері оподаткування доходів населення. *Економіка України*. 2019. № 6. С. 43-54.

58. Швабій К. Податок з доходів фізичних осіб: проблеми і перспективи. *Вісник податкової служби України*. 2018. № 6. С. 33-35.

59. Юшко С. Проблеми оподаткування заробітної плати в Україні: ретроспективний аналіз. *Фінанси України*. 2020. № 12. С. 21-31.

60. Яроцька Т. Р. Податкова база при оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 10. С. 28-33.

ДОДАТКИ